

Бр. 23. и 24. У Сомбору за 1. и 16. (13., 28.) Дец. 1893. Год. IV.

ДОМАЋИ ЛИСТ.

Цена је листу :
на целу годину 2 фор.
на по године 1 фор.

Илази сваког 1. и 16. дана у месецу.

УРЕДНИК, ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ :
СТЕВАН КОЊОВИЋ, учитељ.

За Србију :
на целу годину 5 дин.
на по године 3 дин.

Др. Горђе Радић.

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

У данашњем веку индустријалне утакмице, где свака велика држава својом светском изложбом тежи да докаже материјалан напредак у свима гранама привреде, где се подизањем земљорадње и сточарства иде за тим, да се повећају државни приходи, где је уопште материјалан успех меродаван и за војнички па и просветни прорачун (буџет) једне државе у том веку говорити о важности: *пољске привреде* по развитак материјалног благостања у једноме народу, било би са са свим излишно.

Ваља се обазрети само на Енглеску код које пољска привреда на једнакој висини развића с трговином стоји, па да се одмах уверимо какву голему важност овај најбогатији народ васцелога света на земљорадњу полаже. Кад дакле једна Немачка, једна Француска па и краљевина Чешка, у пољској привреди главни извор свога народног бића налази и ту грану привреде све више и више према савременим начелима напредне науке дотерива, онда један мали народ, као што је наш српски, у толико већма мора пригрлити земљорадњу, што је она још и један врло важан услов његова живота. Нами Србима, код којих је и домаћа и пољска привреда не само на ниском ступњу и неразвијена, већ је још и подривена неразумном употребом економских начела: зараде и штедње; јер више трошимо него што привређујемо; нами су нарочито од потребе такви људи који ће и теоријом и праксом наш народ рационалном економисању научити. Ти су људи прави учитељи народни; јер учећи народ како да економише, свраћају га с руба материјалне пропасти и одводе на прави и једини пут који благостању и богатству води. Међу људе, који као економски радници на књижевном и практичном пољу народу српском неочењиве користи прибавише, спада без сумње

као један од највиђенијих: *Др. Ђорђе Радић*.

Овај знаменити, стручни књижевник родио се 22. априла 1839. год. у Великом Бечкереку. Пошто је свршио основне школе и гимназију, оде у Праг да слуша пољопривредне науке где је као Србин, први положио државни испит из пољске привреде а за тим ступи на добро кнеза Шварценберга и грофа Туна у Чешкој да се у практичној економији вежба. Желећи научити начин земљорадње у домовини Угарској, оде на добро војводе Албрехта и грофа Чеконића где је при орању ишао за плугом и радио друге, пољске послове. Кад је држао, да је себи набавио доста стручна знања и практична искуства, даде се на путовање и обиђе све знаменитије економске заводе по Швајцарској, Француској, Белгији, Холандији, Немачкој и још уз то пропутује Србију и Црну Гору да у тим земљама стање пољске привреде проучи.

Др. Ђорђе Радић отпочео је свој јаван, књижевнички рад у шездесетим годинама у Новом Саду, као професор реалке у оно заносно доба, када је српска уједињена омладина прегла, да *науком а помоћу истине*, народ српски морално и материјално подигне. Као велик родољуб, као дружеван и подузетан човек, који се никаквих тешкоћа ни владајућих предрасуда бојао није, покрене Радић у сред одушевљења читалачке публике за Поповића „Даницом“ и новелама и песмама у њој — озбиљни и стручни економски лист „Селџак“ 1862. г. који је сам уређивао али и сам чланцима и другим ситницама пунио. Положивши 1867. г. докторат из пољопривредних наука изради по жељи кнеза Михаила Обреновића нацрт за подизање земљоделске школе у Србији и буде о кнежеву трошку послат у Париз, да на светској па-

риској изложби проучава економску струку. Вративши се натраг буде 1869. г. изабран за тајника „Друштву за пољску привреду“ у ком је звању уређивао друштвени лист „Тежак“, а после тога 1871. г. постане професором на земљоделској и шумарској школи у Пожаревцу.

На позив Николе, кнеза црногорског, оде Др. Ђорђе Радић 1875. год. у Црну Гору да оснује школу за земљорадњу, али се ова школа наскоро због рата с Турцима укине. Вративши се наново у Србију установи 1882. г. по налогу српске владе ратарску школу у Краљеву, којом је све до године 1889. управљао, докле год не буде од тадање владе постављен у пензију.

Но тај мир његов не потраја дуго; влада га г. 1892. постави и опет за управитеља овом заводу али на штету и школи и напредњаку пољопривредне науке буде на брзо од нове владе поново постављен у стање мира у коме се још и данашњим даном налази. Колико је Др. Ђорђе Радић чувен и уважен са свога стручног знања и у туђем, страном свету сведочи најбоље та околност, што је он члан сто и седамнаест економских друштава и одликован са 12 разних медаља за заслуге.

Колико је дела, осим небројено члавака по разним листовима из економске струке написао, ево доносимо по белешкама које нађосмо у календару „Орлу“ за идућу годину, одакле и слику му добисмо, добротом издаваоца „Орла“ г. Арсе Пајевића.

1861. — „Плуг од постанка његовог до данас,“ с додатком: Зашто се код нас слабо новији плугови уводе? Са сликама. У Новом Саду. (Распродато.)

1864. — „Економска кућевна библиотека,“ I. II. и III. свеска. У Новом Саду. (Распродато.)

1867. — „Вођа при газдовању.“ Са сликама црним и бојадисаним. У

Новом Саду. (Награђено дело од „Матице Српске.“ — Распродато.)

1868. — „Памук.“ Његов ботанички и економски значај и његова цела нега. Са сликама. У Новом Саду. (Распродато.)

1869. — „Домаћи живинарски лекар.“ Са сликама. У Новом Саду.

1870. — „Гајење пољских усева.“ Са дрворезима. У Београду.

1871. — „Гајење пернате живине.“ Са сликама. У Београду. — „Очење или каламљење вођака на спавајуће и ћерајуће око.“ Ђацима основних школа у Црној Гори. Са сликама. У Београду. (Распродато.) — „Све о пшеници.“ Са сликама. У Београду. (Од „Друштва за пољску привреду“ награђено дело.) — „Воће,“ прештампано из „Тежака.“ У Београду.

1872. — „Све о кокурузу.“ Са црним и бојадисаним сликама. У Београду. (Од „Друштва за пољску привреду“ награђено дело.) — „Очење или каламљење с листом.“ Са сликама. У Београду. (Од министарства просвете награђено дело.) (Распродато.)

1874. — „Извешће о стању пољопривредном у округу пожаревачком.“ Са сликама. У Београду.

1875. — „Мала земљоделска читанка“ за српске народне школе. Са сликама. У Панчеву.

1876. — „Очење или каламљење с листом.“ II. Издање. У Панчеву.

1878. — „Повртарство.“ Са 5 табала бојадисаних и 174 црних слика. У Панчеву.

1879. — „Наука о земљоделству.“ I. део: опште и посебно ратарство. Са 197 слика. У Београду. (Од министарства финансије награђено дело.)

1882. — „Кромпир.“ Са 40 бојадисаних и 64 црних слика. (Од српског пољопривредног друштва награђено дело.)

1883. — „Јагода.“ Са 68 слика. У Новом Саду.

1889. — „Ливадарство“ са мноштвом слика. (Од министарства финансије награђено дело.) — „Воћарство“ I. свеска, са бојадисаним и црним сликама. У Новом Саду.

1890. — „Гајење пернате живине.“ II. поправљено и увећано издање са 38 слика. У Новом Саду. — „Повртар“, са сликама. Београд. — „Домаћина“, пољопривредни лист. У Београду.

За штампу је спремно и скоро ће штампати два лепа своја дела: „Граднарство“ и „Познавање и нега цвећа.“

Подај му Боже још дуго снаге и воље, на овом племенитом и корисном раду. А молили би га и овом приликом, да се лати удружен са људима ове струке (економије) састављања економског речника у свима гранама економије, јер само на основу овога може бити у потпуном смислу озбиљна економска књижевна рада, а за тај посао згоднијег и спремнијег човека од дра Радића немамо. — Дакле неуморно напред!

У Сомбору.

М.

ДИМИТРИЈЕ ПЕТРОВИЋ

некадањи професор на вел. гимназији у Карловцима и *економски писац*.

Вредна пчелица у нашој српској књижевности беше за неколико година пре и после 1850. године Димитрије Петровић. За тих година радио је на филолошкој, песничкој и економској књижевности. Радио је из све три струке доста и прибирао је све оно, што је држао што ће Србе и српски језик пред стран свет изнети као народ који сваку пажњу заслужује; певао је а и хтео је „српски“ да пева; и напоследку дизао је своју реч народу, упућујући га на „разумно добро господарство.“

Као писца тога доба овај га данашњи нараштај скоро беше већ и заборавио, да не подиже свога гласа *Дан. А. Живаљевић**) и не написа о њему и његовом раду као песнику опширан чланак под насловом: „*Дневник једног заборављеног песника*.“ Под тим заборављеним песником описао је он *Димитрија Петровића*, који се у књижевности потписиваше *Славко Златојевић*.

Но пошто се гореспоменутим саставом забораву отргла песника радња *Славка Златојевића*, то смо намерни да са ово неколико речи, а на овом месту забораву отргнемо истог писца

*) У „Јавору“ 1892. и у засебно штампаној брошури: „Дневник једног заборављеног песника.“

као економског књижевног раденика, који је под отвореним именом *Димитрије Петровића* радио; те би га по томе са пуним правом могли назвати „заборављеним ратаром,“ јер му име „ратар“ и рад ратарски беше мио и премно, о чему ће се у нижим редовима моћи лако уверити.

Димитрије Петровић, родио се у Новом Саду 17. фебруара 1828. Др. Илија Огњановић вели да се он презивао и *Димитрије Тоцаловић*, које презиме разјашњује проф. Јов. Ђорђевић овако: Златојевићев (т. ј. Димитрија Петровића) отац био је трговац „код златног тоца“ и због тога *тоца* прозват је *Тоцаловић*, па су му тако и сина звали. — Као што је у детињству тако и као човек беше до крајности нежан, и кроз сав свој живот беше миран и нико се на њега не могаше потужити, да га је икад ичим увредио. Гимназијалне науке свршио је у Новом Саду, Пешти и Пожуну. У Златном Прагу хтео је отпочети науке лекарске, али смотривши у сали мртве лешине људи, по нежности својој тако се згрозио да се одао на политехнику.

По дневнику његову напомињемо да је нагоњен бедом и невољом у Србији

и учитељевао. „Непоштење (људско) свакојако учини да се најпосле примим учитељства.“ „Идем да упутим децу српску бољем и племенитијем животу,“ — Намештен беше у Ужице за учитеља. — „Бија у Ужицама дан два: видео сам да нема оне *искрености* коју ми прорицаху и којој сам се радсвао...“ „Почео сам учити децу и то њих шест.... Сад сам окусио и последњу радост. Видео сам каква је мука учити оволику децу. Сваком посебице морадох говорити, а ту ми јавише моје слабе прси, да то није за њих....“ Покајао се што је дошао за учитеља и у једном писму пише: „*Не било просто који ме послаше за учитеља.*“ Од 4. до 29. септ. завршио је своје учитељевање. Враћајући се натраг, враћа се са новим задобивеним искуством. „Познао сам живот учитељски: да је пун горчине, а да нема никакве награде...“

Вратив се натраг приправи се за професорски испит кога и положи у Прагу и постане редовним професором год. 1852. на гимназији у Ср. Карловцима.

„Славко Златојевић (Димитрије Петровић) свој књижевни рад отпочео је на чешком језику „напечативши у чешким новинама неки чланак још 1846. Одмах за тим саставио је покојник Граматику Србског језика за Чехе, а учени слависта Г. И. Т. Шафарик нашао је, да је добра да се њом постигне предпостављена цел; но граматика оста непечатана због оскудице трошка.“

На српском језику штампао је ове књиге:

Гласи српске виле. Књига за народ. Написао је Славко Златојевић. У Карловцима трошком и штампом Дане Медаковића 1849. — м. 8. стр. 54.

Златијинство Славка Златојевића у Златном Прагу 1851. У штампарији синова Богомиља Хазе. — 12. стр. 109. (са једном факсимилом).

Барона Л. од Бабо, *Пољоделство* раздељено на своје месечне раде. Књига

за праксу пољског gospodarства. С једном литографираном тафлом и једном таблицом. С немачког превео Д. Петровић професор у Карловцима. У Новом Саду штампана др. Д. Медаковића 1850. — 8. стр. 96. (Свешца I.)

1855. године Јула месеца покренуо је „Ратар новине за господарство, радност и трговину.“ — Свет. Вуловић у својој „Бранку Радичевићу“ (Глас XIV. стр. 168.) вели да је овај лист са првим бројем престао излазити, међу тим Ст. Поваковић у својој „Библиографији“ помиње „Ратар“ и у 1856. години, те одакле излази, да не стоји Вуловићева напомена (види ниже опширније о „Ратару.“)

„Осим свега тога 1849. дјествовао је он неко време као помоћник при уредничству онда излазећи новина „Напредника“ и касније „Позорника Војводине Србије.“ — После његове смрти остадох му рукописи даљих свезака „Пољоделства“ и „неки материјал за економски календар, који је 1857. намеран био печатити. — Рукописе ове од удовице покојникове откупио је патронат карловачке гимназије.“

То смо у кратко прибрани из Живаљевићевог дела, а сад нам остаје да коју више кажемо о „Ратару“ му.

Ја „Ратара“ имам у руци и то две године. Почео је излазити 1855. године Јуна месеца. Те је године изашло свега 13 бројева; последњи број потпуно завршује годину. Те је године излазио двапут на месец и стајао је 2 ф. на годину. — Од друге године (1856.) имам уз прву, брошираних 18 бројева, који су сви изашли до Јула месеца. Овим бројем не вели да престаје излазити, по томе излази да је још и даље излазио. Шта више у томе броју на првом месту позива читалачку публику на претплату овим речима: „Већ се започела са месецом Јулијем друга половина год. 1856. — итд. (Ако би ко имао више бројева него што их

имам ја, врло би ми велику љубав указао да ми било на углед пошаље или да ми уступи, у име чега ћу му ову или II. целу годину „Домаћег Листа“ броширану послати.) — Ове друге године је издавао сваке недеље по један број и на годину је стајао „Ратар“ 4 ф.

У првом броју на првом месту доноси онширан „прошпект“ у коме излаже намеру и цел због чега покреће „Ратара;“ да покрене сељака „на разумно добро господарство“ и да „склопи друштво господарско, за војводство Србију и тамишки Банат.“ Остали су му сви чланци написани кратко и јасно и кроз сваки провирује да је био познат са савременим стањем напретка економског рада. Сваки изналазак и сваку нову појаву у економском животу износио је пред своју читалачку публику, заоденуто простим речима, тако да га је и онај могао разумети, ко ни читати није знао, само ако му се дотични састав прочитао. Заступао је у својим чланцима све пољопривредне огранке.

Прве године није доносио подужи чланак у свом „Ратару“ него су сви омањи и сваки за себе чини једну малу заокругљену целину. У овој години најдужим је чланак „Разговори о Ратару,“ који је изашао у четир одељка, и који у виду дијалога уводи сељака у читање корисних књига, које су му за његов посао по све нужне. Овај је дијалог тако убедљивим начином написан, да заиста читаоца мора за се придобити.

У другој пак години осим омањих, али за то ипак важних чланака, видимо већ више и подуже. Тако од самог уредника излазио је низ чланака под насловом: *Потребе народа нашег у Војводству Србији и Тамишком Банату* у 15. §§. — За тим опет од њега: *Како ваља поступати са кобилама и ждребадима* итд. у 14. §§. — *Потребе виноделца* у 5. §§. — *Нешто о љубрету* у 15. §§.

Уз то видимо у новозаведеној ру-

брици „Забавник“ како лепо и вешто пише учитељ Мијат Стојановић о *одхрањивању марве*. А особито од овог писца спомена је вредно низ чланака „*Поступак народа нашег код пољоделства*“ у 7 чланака, у којима се прво упознаје читалац са начином рада и свима обичајима при орању, сејању и жетви а за тим неосетно обучава народ како би се по негде у овим редовима поправити ваљало, да лакше боље и јефтиније обавимо оно што смо предузели и што морамо да посвршавамо. (Грдна је штета, што о овом вредном и плодном писцу нашем, нигда не можемо да читамо о његовом у опште целокупном књижевном раду. Наши књижевници ове струке, ваљало би да посвете неко време и нешто труда испитујући целокупну књижевну радњу плодног популарног писца вредног учитеља Мијата Стојановића). Као што се из већине радова „Ратарових“ види Мијат беше десна рука уредникова; он га је по неки пут и као уредник заступао и замењивао.“

У споменутом „забавнику“ много је радио и професор М. Ристић, од кога се налазе чланци *историјски преглед кромишра; о јатету*; а особито му је занимљив низ чланака *историја трговине у старом веку*. Ту нам врло лепим и лаким слогом прича о трговини у Фенићана, Израилћана, Арапа, Индијанаца, Персијана, Вавилоњана, Египћана, Картагињана, Грка, Римљана и варварских народа.

Но осим свега тога и других корисних чланака ми наиђосмо и на једно таково место у „Ратару“ које нам улива чврста уверења, да је уредник „Ратара“ Димитрије Петровић кроз био стручан човек, како с једне стране према науци, тако с друге и према најнужнијим народним потребама. Он је одмах у почетку свога рада осетио, због чега управо не може ни један економски писац с успехом делати са

својим књижевним радовима на народ. Он је увидео, да не постоји она котва, која ваља да спаја престога ратара са ратаром књижевником. Ту котву огледа он у *називима* (termini) свију радила и радова који се у рукама ратара и око ратара налазе, и у којима ратар цео свој живот и век проводи. Он се био томе раду т. ј. прикупљању и сређивању *пољопривредне nomenclature* и одао, па као што вели, велики број таквих речи и прикупио, но позвао је и „позване“ да му припомогну у том доста теретном и трудном послу, али је и ту на слаб одзив наишао, усљед чега му се и жеља није могла испунити, да је такав „називословни речник“ могао штампати и издати. Од каквог је значаја и замашаја такав речник види се само по „*пчеларском речнику*“ од проф. Јована Живановића, који је баш тим речником знатно унапредио пчеларство у Срба и народ на лак и на са свим природан начин упознао са оним, што је желео у народ да пресађује.

Из свега се види да је Димитрије Петровић свом умном снагом својом и неизмерном вољом уређивао „Ратара“ и за њега и сам писао чланке с том цели, да једино своме народу користи, али у народу баш слаба је одзива налазио. У више прилика се тужи, да се претплатници слабо претплатом одазивају. Његов су лист и тадашњи патријарх Јосиф Рајачић и епископ Платон Атанацковић тада подручном свештенству и учитељству писмено циркуларом препоручили, али и то је тада доста летаргичном и свештенству и учитељству слабо користило. — Тужи се на једном месту, да нема више од 290

претплатника који нит редовно плаћају и да с том претплатом није у стању лист издавати; јер за уредно издавање листа требало би му бар 400—600 уредних претплатника. Па у тој својој беди и невољи са родољубивим гњевом овим речима напада на свештенство и учитељство: „Економи Срби! Ви видите да ми од наше стране чинимо све и сва — а зашто већина земљоделца спава и за себе не мари? Свештеници зашто не јављате народу, бар оно што Вам је онако очински препоручио Свети Патријарх и Владика бачки?! Зар Ви не слушате ни Патријарха ни Владике? — Учители! Зар и Ви заборављате на што Вас је бог и цар одредио? Док Ви Г. Г. Свештеници и Ви Г. Г. Учители немате праве свести за корисне ствари, дотле ће наш народ рамљати и бити за другима. Ви, пак опет Ви, треба да учите сваком добру, као што бива код другог света, пак онда бићемо равни другим добрима.“

Он се са излажењем листа борио и борио, до год се могао борити, а једаред, кад ни од куд помоћи, морао је подлећи и са излажењем листа престати. Умро је у Ср. Карловцима 13. децембра 1856.

Ми смо намерни били са ово неколико речи, да се одужимо сени овог великог народног родољуба и неуморног трудбеника. Уједно хтедосмо и лик му у овом листу донети, чиме држасмо да ћемо му се његовим сенима највећма одужити, али покрај свега нашег распитивања и тражења „портрет“ његов не могосмо нигде добити.

Нек му је у овом листу а међу овим радовима, каковима је и он свој живот посвећавао, вечита слава и хвала!

ЈОВАН-АНДРИЈА ГРУЈИН.

Човек, о коме хоћу slabим речима да говорим, не живи више. Црна земља

одавно га покрива, а гроб му ни обе, лежја нема. Сузом га нико не залева-

а Бог зна — да л' му когод у дане задушне прелије гроб. Хоћу у „Д. Л.“ својим читаоцима, да изнесем живот и скроман рад скромног једног монаха.

Јован, у монашеству назван Андрија Грујин, родио се у Срп. Итебеју од родитеља: Петра и Јелене.*) У месту свога рођења свршио је основне школе, а за тим је отишао у манастир Бездин за манастирског ђака. Родитељска воља није ово била и за то га науми кући довести, но Јован, дознавши за ово, пређе за ђака у манастир Златицу, где родитељи нису за њега знали 2 године. Но срце родитељско нашло га је и овде, и на њихову молбу склони се Јован и поврати се кући, но брзо их завара и оде у манастир Привину Главу ком је у оно доба био настојатељ игуман Доситије Поповић, отац данашњег високопреосвећеног госп. епископа темишварског Никанора Поповића. Поменути настојатељ, видећи у младом искушенику Јовану не само вољу к чину монашком, него и ретку вредност и послушност, те сагласан са братством, покалуђери Јована и да му име *Андрија*.

Но на брзо за тим буде О. Андрија већ као јеромонах по потреби додељен братству манастира Врдника, а одатле буде премештен за намесника протосинђелу — настојатељу — Гедеону Цветићу, у манастир Кувездин, где је као намесник вредно и верно послужило.

Манастиру Кувездину припада као филијал мали манастир Ћишша, који је у оно доба толико материјално опао и пропао био, да је тешко било наћи вредну руку, која би и кућу и еконо-

*) У „Привреди“ која је излазила у Сремским Карловцима коју је уређивао високоучени госп. Јован Живановић и другови, у броју 12. за год. 1881. штампан је некролог покојном Андрији а написао га је честити парох карловачки госп. Васа Константиновић који је покојника врло добро познавао. Не знам да ли покојник има још кога од своје фамилије, али знам да му је сестрић садањи настојатељ манастира Мале Реметнице Милутин Јакшић који је код покојног ђаком био и све врлине од свог ујака наследио.

мију подигла. И баш за то, што је О. Андрија вешт економ — а савестан намесник био, одреде га привремено у манастир Ћишшу, где је Андрији широко поље било да употреби вештину своју, да унапреди не баш малу економију манастирску. У Ћишши је Андрија провео 2 године, ал' за то је време толико засадио и облагородио воћака, да су му то и данас најлепши споменици његови у Ћишши. Не само што је О. Андрија био богат практичним знањем о воћарству и виноградарству, него је био и необично вредан, а увек се трудио, да се усаврши у тој омиљеној му струци. Његово име и данас спомињу старији калуђери. Њега се са поносом сећају негдашњи ђаци његови, које је он учио воће облагорођавати и винограде садити.

Рекао сам, да је О. Андрија само 2 године у Ћишши провео, а у току тога времена буде премештен протосинђел кувездински, Цветић, у манастир Месић, а на његово место дошао је протосинђел Герман Анђелић, који је одмах О. Андрију из Ћишше позвао у Кувездин за намесника. И 1½ годину био је О. Андрија десна рука своме старешини, уживајући љубав и поверење овога. Но догодило се нешто, што је Андрији баш овде — где је вољно, радосно и успешно напредовао на пољу економије, догодило се, велим, баш онда, кад се Андрија истицао као узор сабраћи својој, — да је Андрија морао — за труде своје чашу горчине попити.

Да ли су браћа у Христу или ко други — напунили му ту чашу? — Тек су сплетке тако сплетене биле, да је онај, који је вешто играо улогу сплеткаша — дивно се вештини својој. Свршетак је био тај, да је О. Андрија — не по дану, када сунце грије — него ноћу, велим ноћу, јер тако је заповест гласила, морао оставити манастир Кувездин, те у освитку „зимске

зоре“ — озебао и прозебао, дрхћући закуцати на врата манастира Хопова, камо је упућен био. У Хопову је онда био настојатељ, Севастијан Илић, архимандрит, који је бадрим оком пратио понашање и рад новодошавшег брата, који је верно отпирвао налоге свога настојатеља. По смрти пак Севастијана Илића прими управу манастира Хопова Лукијан Николајевић архимандрит беочински, те пошто се више бавио у Карловцима и Беоцину, повери управу као намеснику О. Андрији са братством.

Ово поверење оправдао је О. Андрија. Кућа је била у најбољем реду, а економију, коју је уредио и проширио Севастијан Илић, одржао је О. Андрија у оном правцу, како ју је водила и вредна рука Севастијанова. У Хопову има и данас у најбољој снази облагорођених крушака, јабука и друга воћа, а многе је усадио О. Андрија. И ако је О. Андрија био смирен, ипак се вредноћа његова прочула на све стране, па наравно да је стекао милости и у св. патријарха.

Пошто је Лукијан Николајевић постао епископом, то је управу манастира

Хопова примио архимандрит Василијан Петровић. Са доласком новог настојатеља оживио је у кући и нови ред, но далеко од оног правца, ког је завео вредни Севастијан, а продужио узорити Лукијан!

Назори новог архимандрита са назорима О. Андрије нису се слагали и за то је Андрија принуђен био умолити блаж. поч. патријарха Маширевића, да га премести, те пошто у то доба није био ни један манастир без настојатеља, да би се Андријина вредноћа достојно наградила: то је Андрији остављено на вољу, ком манастиру жели да се додели. По пошто је Андрија увек скроман био, то су му и жеље скромне и ограничене биле. Умолио је да премештен буде у манастир Ћипшу, јер жеља му беше да и своје кости тамо остави. Ова молба му је испуњена, ал' није доживио да понесе „жезла игуманска“ јер се у Ћипши преставио 19. маја 1870. године, где је сахрањен уз опште саучешће околног народа, ком је као узорити монах толико служио.

Ср. Карловци, 1892. год.

С. Попић.

Пчеларство.

Матица се спарује ван кошнице.

(Од бар. А. В. Берленша.)

Матица, која због узетости у крилима или због незгодног времена не може да излети из кошнице, не ће снети ни једног једитог женског, оплођеног јајета, ма колико трутова било око ње у кошници. У семењачи такве матице не ћемо наћи ни трага од семена трутовског.

Више пута сам приметно, да матица кад излеће из кошнице има затворен орган за спаривање (стражњицу), а кад се враћа са спаривања тај јој је орган отворен и у њем забоден пенис. Споменућу два случаја:

а) 23. јула 1853. год. око три часа по подне сназих једну матицу са затвореном

стражњицом пред летом. За по часа се вратила и имала на себи остраг трутов пенис (мушки орган за спаривање).

б) 8. јула 1856. год. око три часа по подне излетела је на спаривање једна лепна вицкаста талијанска матица, у које је орган за спаривање био сасвим затворен. Како се за четврт часа није вратила у кошницу и пчеле стале љуто бости, ја се оканух чекања и гледања. Пред вече прегледам кошницу, јер су пчеле давале знаке, да немају матице, и уверим се да је матица пропала на спаривању. Сутра дан око 9 часова из јутра хтедох приденути безматку један матичњак, кад на-

једаред појави се матица сва убрљана, а за њом се вукао пенис трутов. По свој прилици да је с трутом пала на земљу, где се од хладне кише, која је тога дана пала, морала укочити а сутра дан огрејана топлим сунчаним зрацима опет се повратила у живот. И Дате спомиње, да су му се у два маха матице тек сутра дан вратиле са спаривања са пенисом.

Често пута сам носио ројеве са матичњацима 15—30 минута далеко од свих пчелињака али сам најпре у њима поубијао све трутове до једног, па ипак су се матице из тих ројева спариле и оплодиле. То исто је чинио и Гунделах.

1854. год. у лето однесем на по часа далеко од свих околних пчелињака више вештачких ројева са талијанским матичњацима у намери, да спречим, да се талијанске матице не мешају с нашим трутовима. У ројевима није био ни један клети трут наше домаће расе него све сами талијански трутови, који су сви као и матице у матичњацима потецали од правих матица талијанских. Крај свег тога многе су се матице спариле са трутовима наше расе и легле пчеле помешане крви.

1854. год. у околини Себаха нико није имао талијанских пчела осим мене, па ипак је матица на пчелињаку неког ковача, који је имао пчелињак један час далеко од Седаха, легла наше и талијанске пчеле. Чиста ствар, да је ту матицу оплодио талијански трут са мојег пчелињака.

Како могу протумачити ове чињенице они пчелари, који као н. пр. Клајн — Еш још терају своје, да се матица у кошници спарује с трутом. Кад би то било истина, зар не би Ђерзонавац, којем се може завирити у сваки кутић у кошници, бар једаред од толиког загледања застао матицу на делу, у часу, кад се с трутом пари!

Има чак и таквих пчелара, као Андреас, који признају да се матица по правилу спарује ван кошнице, али се дешава који пут, истина као изузетак, да се матица и у кошници оплоди и то онда кад из којег му драго узрока не може да излети из кош-

нице. Но ове тврдње, пошто се не оснивају на тачном посматрању, не ћемо ни огледати да обарамо.

Како се матица само ван кошнице може спарити и оплодити, то свака матица мора бар један пут излетети, да би могла лећи осим трутова и пчеле. Ја велим бар један пут за то, што од стотине матица још ни једна се није оплодила одмах о првом излету. О првом излету упознаје матица место и кошницу. Стога она не полеће одмах са лета, него се најпре око лета или по кошници промета па онда уђе у кошницу и опет изиде. Кад се отисне од кошнице, не одлеће одмах него најпре облеће у ваздуху окренута главом кошници, неколико пута кошницу правећи све већи и већи круг, док најзад не ишчезне оку пчелареву, као што је први посматрао Јанша. Скоро увек за неколико минута враћа се у кошницу и исто онако смотрено долеће као што је одлетела. О другом излету, који обично одмах иза првог следује, понаша се још смотрено, тек касније брзо и одлеће и долеће. Скоро увек излеће кад су пчеле на пољу на игри. „Но не треба мислити, вели Ђерзон, да пчеле игром својом побуђују на излет матицу, која је добила запаљу, него на против пчеле, чим виде да матица хоће да да излети, одмах и оне нагрну на лето и излећу на игру. Кад ће да излети матица, уђе неки немир у њу и устумара се по кошници. За време бујне паше пчеле не би ни излазиле на игру, да им матице не да повода излећући на спаривање.“

Док матица излеће ради спаривања, пчеле се даду у бригу као да знају, да се ради о опстанку њихове задруге, и за то време су веома пакосне и зле.

Матица излеће на спаривање само на лепом, тихом, сунчаном дану и то између 12 и 4 часа по подне, ретко кашње а још ређе раније. За време излета не старају се много пчеле за матицу (не лицају је и не хране итд.) а ни она не мари за пчеле. И трутови се држе обично мирно и лено. Матица може да се задржи на спаривању од 1 до 45 минута. Обично остаје 3—10 минута, и ако је за 15 минута нема натраг онда је јамачно,

ако само није заглавила, да се оплодила. У органу за спаривање донесе матица откинут пенис трутов, као знак, да се спарила.

Матицу снађе запала трећи дан, пошто се ишчаурила. Врло се ретко дешава, да младу матицу пре три дана спонадне запала. Но докле год има у кошници било зрелих матичњака било да су само црвићи у њима, матица не ће излетети на спаривање. Тек кад су разрушени сви матичњаци и матица остала без супарница онда ће она на спаривање излетети. С тога кошница, која је пустила рој (маторка), не ће пре доћи до оплођене матице, док је не прође нагон за рођењем, те све матичњаке с младим матицама пчеле не поруше. На против ако се у кошници налази матица, па била оплођена или неоплођена, затворена у кавешчићу за матице, то младу матицу не ће задржати, да не излети на спаривање.

Бива да се матица одмах оплоди, а бива и после, касније. Много стоји до времена, а и од броја трутова, који су изишли на љубавни састанак. На топлотом и тихом времену ако је још и небо ведро брзо дође до оплођења. О том вели Ђерзон: „да дође до оплођења матице нужна је у ваздуху топлота од 20 степена Реомирових. Нека је како ведро и чисто време, ако је ваздух хладан, од оплођења неће бити ништа.“ Но ја држим да је довољно и 16° R. топлоте.

Матица, која више пута без успеха излеће на спаривање, престане најзад излетати и почне носити само трутовска јаја или остане сасвим неплодна (чистац).

Матица ће дотле излетати ради спаривања, ако само време допушта, док у ње траје запала. т. ј. нагон за спаривање. Запала у једне матице траје дуже, а у друге краће време, а стоји и до других околности. На мојем пчелињаку чалазила се једна матица која је и после 2½ месеца излетала на спаривање и ко зна да не би и даље излетала да је нисам убио држећи да се не може оплодити. Хеман је имао једну матицу, која је 85 дана стара била, па је још излетала на спаривање. Узима се обично да 6 недеља траје запала у матице. Ђерзон је имао и таких

случајева да су му матице већ друге недеље престале излетати.

Докле је матица подобна да при спаривању прими у кесицу семењачу мушко семе? На ово питање одговара Јанша, који је први и опазио да се матица ван кошнице спарује, да се матице, које пређу шест недеља не могу никако оплодити, а неке већ у четвртој недељи живота својег постану неподобне за оплођење. Хубер тврди да у матице подобност за оплођење траје 21 дан. Њему се десило да су пет матица, које су после двадесет другог дана излетеле на спаривање и вратиле се с пенисом у телу својем, све пронеле јаја, из којих се на велико његово чудо излегли трутови. Из овога изведоше млађи пчелари као Денхоф, коме су исто тако две матице, старе 23 дана, остале неоплођене те само трутовска јаја легле, да се матица, која пређе двадесет и један дан не може оплодити. У Акстелма је била једна матица, која се у четвртој недељи, од како се излегла, спарила с трутом и три месеца лепо носила пчелиња јаја, и после само трутовска. Кад је Лајкарт растворио ову матицу није нашао у семењачи скоро ништа сперме. Акстелм из овога изводи, да се после неког извесног времена кесица или не може напунити довољно семеном или се у опште и не може напунити.

Но све ове тврдње не стоје, јер сам ја имао ваздан матица, које се после 30 дана спариле, па су опет биле плодне.

Подобност за оплођење не траје једнако код свих матица као што и нека женска пре престане рађати а нека кашње. Ђерзон овако тумачи ову ствар: „да ли ће матице пре или после постати неподобне за оплођење, то стоји до пчела. Ако је њима до легла, оне ће вући више рђе, справљати више млеча, хранити матицу више млечем него медом и тим надражити њезине јајњаке, те ће пре него што осети запалу почети носити јаја, из којих се наравно само трутови могу развити.“ Ово тумачење није тачно, јер би онда у пролеће, кад је пчелама највише до легла и умножавања народа, све младе матице брзо почеле лећи трутове, а из искуства знамо, да то не бива.

п. М. Г.

СВЕ О ПШЕНИЦИ.

Написао Фр. Х. Сремац.

(Наставак и свршетак.)

IX.

С е т в а.

(Наставак.)

На један хектар требамо за пуку сетву (— руком, на омашке) 1·8—2·8 hl. или 1·42—2·15 q. а за сетву редомичну 1·4—2·2 hl. или 1·08—1·72 q. семена, што зависи од већ напред споменутих околности а наиме код сетве редомичне, јер ако су редови гушћи (10—16 cm.) требати ће више а јесу ли ређи (20—25 cm.) мање семена. Сетва несме бити нигда прегуста, јер је на штету квалитета, исто тако не ваља ни да је одвећ ретка, јер би превећ бокорила, пошто и преконаравно бокорење није увек од користи а то е тога јер између силних споредних влаћа има и таквих, који баш никакова класа не донесу а и таквих ако и влата даје класје слабо а зрно кржљаво, те у једном и другом случају у развиту заостаје тако да и оно најбоље класје, које место да рађа најкрупније зрно рађа слабије и неједнако. Превећ јако бокорење већ само по себи је ненаравно пошто се неједнако развија, неједнако влата, цвета и зре, довољно је ако свако семе донесе 1—5 или просечно три класа.

Што се пак тиче дубљине посејаног семена то се равна према врсти и каквоћи земље коју осевамо. Је ли земља тешка и влажна довољна је дубљина и 4 cm. у земљи средње врсте и лакше са дубоком али не влажном ораницом и пропустљивом здравицом може се сејати и 6 cm. дубоко. Дубље од 6 cm. није саветно, јер би том згодом дошло доста семена још и дубље, те би угинуло и пропало, пошто слаба и малена биљчица није кадра продрети на површину. Знамо да је у семену смештен материјал будуће биљке, која клицањем произлази из семена, знамо да та нова биљчица допрвши на површину да је за развитаку свој и за потрошену силу, којом је земљу подрла, потрошила у семену смештен материјал. Је ли одвећ ненаравна дубљина семена, дешава се да биљка свој скуповени материјал наиме беланчевину клицањем потроши пре но што је изашла на површину, еле услед губитка беланчевине да је у развиту своје угинула, јер не беше у стању високи слој земље продрети. А још чешће се дешава да дубоко посејано семе у опште и не клија наиме је ли бачено у тешку и влажну земљу, пошто до њега не допире клијању

потребан ваздух. Према томе ћемо сејати ређе плиће него дубље, но је ли време за доба сетве суво сијмо увек рађе дубље а је ли време влажно сијмо опет плиће.

Код нас на југу пшеницу сијемо најрађе по застаралом начину „руком на омашке“, т. ј. сејач корачајући по разореној њиви познатим начином руком широм семе баца. Да је земља добро спрењена и подрљана, онда јоште како тако али наш сељак држи да је најбоље ако поорану њиву пре сетве неподрља и не увиђа, да је бачено семе на неподрљану земљу у неједнакој дубљини, некоје да је предубоко а некоје опет да је пало сасвим на површину, једно то а друго ако је невешт или ако баци зрно не у правцу оране бразде већ прођу бразде, да увек падне више зрна на једну гомилу јер се семе збије нуз гребен бразде у дољу, зато после кад усев зазелени и видимо неправилно широке редове тако рећи за целу стоналу (ширину бразде) један ред од другог а између тих редова овде онде по која биљчица се полако промаља једна за другом, јер је била дубље посејана и требала је дуже времена да подре кроз земљу, те зато и нема онога правога зеленила као она биљчица, која је из мање дубљине клијала, која није требала оне хране и оне силе као њена другарица из нижига спрата; она биљчица, која је тако рећи уморена из веће дубљине на површину изашла и после ће куњати и неједнако класје и неједнако зрно стварати. Ако већ руком сејемо, то треба ипак боље њиву своју за сетву да спремимо, треба ју ваљано поорати, подрљати, ако буса има бусе разбити, па онда сијати и добро семе у земљу спремити т. ј. добро подрљати не браном (трновачом) већ лаком дрљачом а ако је од потребе и гладким ваљком поваљати — истина то је нешто више посла али тај посао уродиће бољом жетвом, дочим немаран и неправилан посао биће увек само на штету пољопривреднику.

Правилнија сетва на омашке је *сетва са пуносевним сијалом*, јер се семе истина широм баца али правилно, нигде неће бити много семена на гомили већ правилно једно од другог, једно то а друго са пуносевним сијалом да се множина семена равнати, како

оћемо више или мање, то се на сијалу већ удеси. У осталом други послови су као горе код сетве руком — орање, дрљање, ваљање.

Још правилнија сетва а и најбоља је *сетва са редомичним сијалом* а то сво зато, уштедимо пуно семена барем $\frac{1}{5}$ редови су правилни и подједнако удаљени један од другог — ваздух и светлост има бољи приступ но код сетве на омашке, свако зрно је тако рећи у подједнакој дубљини, оно има доста и простора за развијање и прибављање потребне хране и влаге, у опће цео живот такове у редовима посејане пшенице дајеко је бољи и корист већа но пшенице руком густо посејане. Посматрајмо пшеницу редомичним стројем посејану, пак ћемо брзо признати потребу редомичних сијалица; то су стројеви доста још скупи али кад рачунамо њихове добре стране уверићемо се да се наруџба таквих сејалица брзо исплаћа, но ако већ држиш, да

је то ипак само доста скупо, то ће јефтиније бити ако вас 2—3—4 или више добрих пријатеља или суседа заједнички наручите, те заједничким посуђивањем посејете не само пшеницу већ сав свој усев. Погледајте само на вредне Швабе који дошавши у чисто српско село (н. пр. Инђија у Срему), неуморним радом и завађањем разних стројева (па и сејалица) отераше немарнога Србина са властите му земље, освојише (покуповаше) плодне српске њиве а Србин тужан и јадан на жалост узмиче даље и не стиди се ако и не туђом већ само својом кривицом служи Швабу на својој изгубљеној стечевини. Погледајте велим на те Швабе и осведочити ћете се како држе у заједници и колико већ сијалица поседују, зацело да су им на штету не би их држали и неби их сваке године све то више наручивали.

X.

Нега око посејане пшенице.

Посејану, подрљану и ако беше од потребе поваљану пшеницу оставимо њеном даљем развиту, док се потреба не покаже, да јој којом год згодом и опет какву негу пружимо. Свршивши све радове око сетве на њиви нисмо ваљано завршили ако преко њиве не повучемо увек добро дошле бразде одводнице, које треба тако удесити да пола кишнице или нагло одлазећи снег усев незаплати т. ј. да дуже времена на једном и истом месту вода не стоји, што би било узроком да жито иструне, угине или да кржљави. Еле ако смо се побринули за добре и ваљано распоређене одводнице, онда смо већ учинили велику олакшицу целој даљој нези око жита.

Зима је како за цело царство биљака тако и за пшеницу критично доба; зима наша штету било када снег падне и остане лежати на не смрзнутој земљи или ако настану голомразица т. ј. када се мраз ређа са југовином. Ако је пшеница одвећ поизрасла и јако бокораста дешава се да за времена међаве када је земља још не смрзнута, да таква пшеница под снегом труне, да се угуши, јер треба много више кисеоника него када би била ређа и мања а тај потребан кисеоник не може да добије због дебелог снега, дочим ако је голомразица а усев слабији, то ће исти промрзнути, јер је мраз младу пшеницу из земље подигао а делом и корење претрпао. Први случај дешава се ређе зато али чешће стиже нас други случај

особито на мокрим њивама, на којима већ тога ради није саветно озим сејати. Пшеница, која је касно и дубоко посејана пре ће промрзнути него она која је пре и плитко посејана а то зато јер пшеница раније сетве је јача па и корење је много, снажније и бокорасте него пшенице касније посејане, то је са свим наравно што је јаче да ће боље и мразу одољевати.

Тога ради ако те ова несрећа голомразица чешће посеђује и штете нанаша, нема бољег лека већ раније сејати, но ако је голомраз пшеницу из земље подигао, то се препоручује усев одма с пролећа гладким ваљцем поваљати и то што пре док није ударило топлије време, које би и повађено и потргано корење осушило. Пролетно ваљање се данас свугде препоручује а наиме у реченом случају, пошто ваљац грудве разбије и претргло корење опет земљи приљуби, притисне, тако да пшеница може поново корење пустити и тако у животу остати.

Као што се пролетно ваљање препоручује тако исто препоручује се и дрљање али не тешком већ лаком дрљачом особито на тешким земљама, но на овима није увек могуће дрљати поради велике влаге, која ће тим већа бити чим се газда мање буде бринуо да снежну воду било одводницама или помоћу лопате или плуга са њиве одстрани. Дрљање пшенице на тешким земљама и онда је од велике користи када је пшеница добро зимо-

вала а тога ради јер обично на таквим земљама у пролеће услед југовине учини се на површини као нека кора, коју дрљањем протргамо и земљи тим начином бољи приступ ваздуха олакшамо. Ово дрљање треба обавити увек за времена облачна т. ј. кад је изглед да ће скоро бити кише иначе ако би наступило време топлије мора се после дрљања још глатким и лаким ваљцем поваљати; дрљање се може и за сунчаног дана али само онда ако је пшеница одвише густа пак оћемо дрљањем да ју проредимо.

Дешава се да пшеница злочесто зиму пробави, да је јако слаба да ће бити најбоље ако ју заоремо и посејемо јарицу или који други усев. Но често ако је и ретка може још донети добра плода, који ћемо осигурати ако пшеницу пођубримо и то таквим гнојивом, које је лако распуствљиво и које се у земљи дуже времена задржава, такво гнојиво је чилека салитра (хилсалнетер) а

може се употребити и разблажена осока и слично азотно гнојиво.

К даљој нези око пшенице рачунамо спасање усева овцама или пожинање са српом и то тамо где је усев одвећ бујан те оћемо да спречимо да не легне. Овамо спада и плевидба усева од корова и кукоља; тако исто и окопање усева је овде на свом месту. Многи напреднији народи окопају жито као ми наш кукуруз, дакако не мотиком ни плугом већ за то удешеним стројем сличан строју редомичног сијала, јер за окопање мора пшеница као и други усев бити сијан у редове и то на 20—25 см. од себе далеко. Окопање жита за сада не препоручујем, за то имамо још доста времена, најпре треба да се привикнемо на редомично сијало, које је неопходно нужно, јер оно захтева добру спремину земље те само кад је добро израђена земља само онда ваљано можемо употребити и пшенично окопало.

XI.

Жетва и вршидба.

Хвала Богу пшеница је сазрела! Усклинутиће вредан пољопривредник видећи зрело и пуно класје, благослов божји и очекивану награду за знојаван труд, који је око сетве и неге пшенице уложио. Класје је зрело, време је жетви, но право време жетве наш пољопривредник још не познаје, он не зна када је пшеница зрела, односно он не зна када у којем стању зрелости треба пшеницу да спрема. Наш пољопривредник обично пшеницу коси када је презрела, када ударцем косе потресе сламку да силно зрнење поспане на земљу и на пољу остане и пропане а на гувно вози сламу са непуним класјем. Да познаје праву зрелост, да зна право време жетве, куд и камо би више зрна добио него што обично добија! Пшенице биће више, биће и тежа а и брашнавија ако ју спремимо не презрелу већ кад је у стадију жуте зрелости, а чему беше говора у прошлогодњишем „Домаћем Листу“ на страни 171. камо упућујем штованог читаоца. Само пшеницу, коју ћемо за семе оставити, само таквоу велим треба дуже на пољу оставити да потпуно сазре, јер само потпуно зрело семе ће добро клијати, добар усев и богату жетву донети.

Пшеница је зрела кад јој је сламка скроз жута, зрно жуто и чврсто као восак, да се ноктом лако преполовити може, такво мора бити али не сасвим тврдо. То је право време

жетве, но увек је боље ако пшеницу 2—3 дана пре пожњемо него неколико дана касније, пак не морамо тиме бригу водити да ће пшеница тиме злочеста бити, шта више она ће у сноплу дозрети и добити такву боју какву тражимо. Са жетвом пшенице не сме се оклевати, тај последњи посао на пољу ваља да иде оштро од руке а не држати се застаралих врачалија и чекати кад буде месец ишао на мањак или како неки препоручују у зору и вечером, зрелост пшенице не да на себе чекати; ако си рад добру робу и богату жетву, то са жетвом немој оклевати.

Жетва се обавља од давних времена најобичније са српом, то је посао истина чист али за данашње околности одвише спор а наиме за онога газду, који има пуно јутара, јер дневно се пожње само 20—35 ара. Бржа и јефтинија жетва је са косом с наслоном, која је код нашега народа уобичајена; добар и вешт косач у стању је дневно 50—65 ара спремити, но разуме се пшенице која није полегла, за ону пак која је полегла увек је боље и користије употребити срп а не косу. Још бржи и још јефтинији посао, наиме за велике комаде посејаног усева су косила, стројеви које коњи вуку са којима смо у стању дневно за 12—13 сати рада до 4 ха пожетити.

Пожевена пшеница веже се у снопове и то помоћу ужета од истога приплода, како

је код нас већ обичај, или пак са рогозом; далеко боље и пробитачније је пшеницу везати са житним или раженим ужетом, које напреднији пољопривредник још зими кад нема другог посла сплете; ово препоручујем српском економу, који на своју штету уже плете за време саме жетве и то од истога усева и то тако неспретно да много класје окруни и силно зрно пропаде. Снопље се смешта у крстове по 7—10 снопова, тако да први сноп са својим класјем прилегне на земљу а остали снопови већ по нашем обичају унакрет један преко другог; овај начин крстова не штоди ако ће се жито брзо на гувно одвести али када би на пољу остало дуже времена или када би ударила кишовита погода пак топло наизменично са кишом, то би први сноп пропao, зато боље ће бити ако жито брзо увеземо или ако снопове поставимо као чешке кѹпе (маидле) од 6 снопова: 1 у средини, 4 околу и 1 горе окренут према ветру. Тако исто велика је погрешка наших многих економиа, да остављају и онако већ касно спреmlену пшеницу дуже времена на њиви у крстинама, изложеноу не само киши већ и сунцу, које својом жегом класје суши да после при товарењу на кола и путем до гувна силно зрно поспада. Када је пшеница повезана и у крстове стављена ваља целу стрњику прећи са грабљама, да по њиви растушено влаће сакупи. и у томе многи греше јер не грабљају.

Пшеница је сазрела а у слами било у крстинама или још боље у камарама дозрела, постала је са свим способна за вршидбу.

Како се код нас вршидба обавља сваком је добро познато — на жалост по застаралом обичају с коњима се гази! На у округ угажено гувно сместе се постављени снопови, који се изгазе са коњима. Јадан пољопривредниче мориш своје живо благо, није ти доста што си пшеницу презрелу пожео, прављењем ужа много класја окрунио, дугим лежањем на пољу многа зрна изгубио, већ и гажењем (твојом вршидбом) многа зрна си упропастио — онда није чудо кад се потужиш са „слабо плаћа!“ Та како не би слабо плаћала кад велики део зрна избациш твојим незнањем, твојим неувиђењем, да како радиш да злочесто радиш! Напреднији народи нашем застараломе вршењу се чуде и исевају нас,

како не ћемо тако да вршимо како они врше са палицама или још брже, јефтиније и савршеније са стројевима, са вршилицама било већ са ручним, коњским (геплом) или са парним; не ће дуго трајати пак ће напреднији народи вршити са електрицитетом а ми ћемо још са коњма газити. Од ваљано обављене жетве, са увозом на гувно и од ваљане вршидбе много зависи и цео приплод; онај који у право време жање, добро жање и све остале послове као што треба обави, тај ће увек више зрна добити него многи од нас који све то не знамо и не ћемо да будемо напреднији.

Еле напредујмо, купимо вршалице и радимо онако како ради напредан економ, купимо вршалице — са ручном вршалицом изврши се до 12 q дневно, са коњском (на гепел) вршалицом до 45 q а парном 70—130 и више q зрна према величини строја. Ако се будете вас више заједнички сложили и купили један од речених стројева, пак заједнички будете вршили, брзо ће те се уверити, да се тај начин вршидбе далеко боље исплаћа него наша застарела вршидба.

Извршену пшеницу пре но што продамо или самелемо очистимо на ветрењачи и кукољачи од других примеса а је ли на хамбару на дуже времена смештена, то опет чешће према потреби преврћемо да се не би запарила. Пшеница одмах после вршидбе је вајтежа, дочим лежањем се испарава и постаје лакша, тако је општина доказано да ако лежи годину дана, да је 3·1% лакша.

Пшеница према врсти је разне тежине, која упливише и на саму цену њену. Тако 1 hl обичне озиме пшенице важи 70—77—80 kg а јарица 70—78—88 kg, дочим шпалда скупа са класјем само 40—48 kg.

Што се пак тиче самога прихода пшенице, то је исти врло неједнак према врсти, према земљи, начину културе и предела, тако н. пр. обична озима пшеница доноси по једном хектару: 10—18—35 hl (7—14—26 q) зрна а 18—30—50 q сламе, дочим обично јарица доноси 9—15—25 hl (6—11—19 q) зрна а 10—20—30 q сламе. Обично долази на 100 кила зрна код озиме пшенице 223 kg а код јарице 245 kg сламе.

XII.

Статистичан преглед жетве и производни трошак.

Из целога садржаја нашега чланка разарали смо, да је пшеница од свих биљака,

које на земљи нашој налазимо и познајемо најблагороднија и најкориснија по човечанство,

јер му пружа свагдашњи лебац. Пшеницу сејаше од памтивека скоро сви народи, сеју њу и данас а сејаће ју и после нас; она је данас скоро по свим земљама одомаћена и сеје се у велико. Па зато држим да ће што-ваного читаоца занимати ако прегледа ради сазнао буде лањску и овогодишњу жетву т. ј. производ пшенице на целој свету а о томе говоре следеће цифре, које је донео један стручњачки енглески лист. Следећа дата веле да су најпоузданија од свих досада штампаних. Овогодишња жетва на целој свету износи 281,450.000 квартера (један енглески квартер раван је 2.90 hl.) дочим жетва прошле године изнашала је 294,490.000 квартера. Од ове количине спада на Европу 166,950.000 квартера проћу 173,720.000 квартера прошле године. Жетва појединих земаља је следећа:

	год. 1893.	год. 1892.
	квартера	
Аустро-Угарска	22,500.000	23,500.000
Белгија	2,100.000	2,650.000
Бугарска	4,500.000	5,200.000
Данска	600.000	600.000
Француска	34,750.000	38,870.000
Немачка	13,000.000	14,500.000
Грчка	1,250.000	1,000.000
Холандија	700.000	750.000
Италија	14,500.000	14,000.000
Португалска	700.000	800.000
Румунија	7,300.000	7,300.000
Руска Пољска	33,500.000	32,100.000
Кавказ	10,000.000	9,000.000
Србија	1,000.000	1,250.000
Шпанија	9,000.000	8,500.000
Шведска и Норвешка	450.000	350.000
Швајцарска	600.000	750.000
Турска	4,000.000	5,000.000
Енглеска	6,500.000	7,600.000

Жетва земаља изван Европе износи укупно 114,500.000 квартера (лане изнашала је 120,700.000 квар.) и го:

	год. 1893.	год. 1892.
	квартера	
Алгир	2,000.000	2,500.000
Тунис	450.000	470.000
Аргентина	6,000.000	4,000.000
Аустралија	4,000.000	4,000.000
Мала Азија	4,000.000	4,500.000
Канада	5,500.000	6,500.000
Јужна Африка	500.000	500.000
Чили	2,750.000	2,250.000
Египат	1,100.000	1,000.000

	год. 1893.	год. 1892.
	квартера	
Индија	33,400.000	25,800.000
Перзија	2,000.000	2,250.000
Сирија	1,500.000	1,500.000
Задружне државе	50,000.000	65,000.000
Урагуај	800.000	500.000

Према истоме извору изнаша укупна потреба да нове жетве (1893/94.) одириликe 292 милијона квартера, дочим овогодишња жетва према горе наведеном чини округлим бројем 281 милијон квартера, из ових бројева излази мањак 11 милијона квартера, који се мора покрити из залихе прошлих година. Задружне државе концем месеца септембера о. г. имаћаху 60,533.000 бушла (1 бушл раван је 35.24 lit.) проћу 47,902.000 бушла концем септембера прошле године.

Кад смо прошли целу културу пшенице и преглед њене целокупне продукције, држим за целисходно да завршим са коначним рачуном трошка око њене културе. Но ма да пшеницу у Угарској по највише сејемо, јер признајемо њену важност на светској пијаци, то је њена производна цена сразмерно још једнако велика а томе је узрок: 1. наше пољопривредно незнање, 2. злочест плодоред, 3. сејање пшенице онде где би се боље исплатила друга плодина, 4. многе елементарне непогоде, 5. касна жетва, 6. врста пшенице, 7. скупа надница и 8. малени просечни производи.

Узмимо да на једном хектару добијамо просечно 14 hl. зрна а сламе нека доноси 30 q. то ћемо следећим рачуном израчунати колико нас стоји 1 hl. пшенице т. ј. колики је трошак на једном произведеном хектолитру зрна:

(Види табелу на стр. 369.)

Један хектолитар дакле стоји нас 5 фор. 85 новч. а то је врло скупо. Тај велики трошак како смо напред видели зависи, крај других околности понајвише на самом пољопривреднику, зато добро уважимо све што је досад о пшеници речено, те старајмо се бити вештији и напреднији да узмогнемо произвађати само добру пшеницу и то много више по једном хектару, него што показује горњи дванајетогодишњи просечни приход а уз то, да произвађамо јефтиније по како нас уверава горњи рачун, у коме је према учењу чешкога стручњака изостављена слама и ђубре, пошто се опет у земљу враћа.

Нови Бџов.

Фрања Хес Сремац.

Подрумартство.

О цикнутим винима.

(Уједно одговор г. С. К. Херцеговићу и Љ.)

Ријетко ћеш кад трешити другу винску болест, која се тако често појављује особито у јужним, врућим предјелима, као што је ово цикнуће. Овакова вина садрже већу множину сирћетне (оцетне) киселине, која размножавањем сирћетних бактерија (врло сићушних биљчица — гљивица названих) у вину настаје. Наравно ово вину јако шкоди, тако, да така запуштена вина, после одређеног времена, просто прећу у сирће.

При неповољној температури и јаком приступу ваздуха за вријеме манипулације вина ова се болест најприје појављује. Најбоље средство за сачувати вина од оваких и сличних болести јест добар подрум, подрум у коме је топлота и љети и зими једнака (око $+12-13^{\circ}\text{C}$). Све је забудава. У слабирим подрумима, у којима се температура сваки час мијења, — ту није ни могуће сачувати вина од оваких мана.

Најчешће наиђемо на цикнута црвена вина, што је и сасвим јасно, кад само помислимо, колико има згодних услова при прављању овакових вина, па ако се још исти не изврше брижљиво, то овако вино може да буде лако разним болестима изложено. Је ли само виша температура у подруму или дјелује ли јачи приступ ваздуха на пјену при врењу црвеног вина, то се одмах у њему може примјетити повишење сирћетне киселине — вино цикне. Али ипак и најбрижљивије приређена црвена вина садрже нешто више оцетне киселине, него бијела.

Такођер и у остављеним винима у подруму може да наступи ова болест. Слабо посуђе, редовно недопуњавање бачава, напосљетку тонал подрум, све то може бити узрок развијања болести. Узроке болести најљепше је описао Пастер у свом епохалном изучавању, те о том не треба двоумити, како он вели, болест наступи развијањем ситних гљивица, сирћетних бактерија, „*Micoderma aceti*“, или као што Де Бари пише „*Arthrobacterium aceti*“.

Кад се вино дуже времена остави у добро незатвореном бурету, те тако пристуцу ваздуха изложи, то ће се на површини вина ухватити крка непрекидана танка кожа, која је, кад се поближе под микроскопом посматра састављена од многобројних врло малих ћелија, сирћетних бактерија.

Поједине ћелије изгледају попут малих куглица, које су у промјеру велике од $1-1\frac{1}{2}$

мм. (микромиллиметар = 1000 дио од 1 мм). У средини имају мале пукотине, куда се при умножавању једна од друге лаче, те тако постају нове ћелије.

Мртве ћелије изгледају под микроскопом црне, дочим су ове живе више безбојне.

Већа множина жесте од 15 до 16 вол. проц. — неки стручњаци веле — спречава размножавању болести, те с тога, кад им не преостаје друго лаћају се и овог средства, те на многим мјестима придосиљу алкохола к оваким обољелим винима. Ово упутство не може се за наше прилике препоручити, јер, као што је многому познато, јужна јача, па и сама Херцеговачка вина често пута садрже толико алкохола, те ипак врло често страдају од ове болести.*)

Такођер и киселине, као што је вина и јабучна киселина, затим горке киселине јако дјелују при развајању сирћетних бактерија, што је при испитивању у Ст. Михелу доказано.

Трагови оцетне киселине, најмање 0,1—0,3‰ садржи свако вино без изнимке. Јаки уплив ваздуха, који у себи садржи клице разних квасаца, при врењу шире, главни су узрок развијању гљивица. По брижљивости при приређивању вина, доброћи подрума и винских судова, по температури у подруму и старости вина садрже мање-више сирћетне киселине, коју није никако могуће од вина потпуно отстранити.

Млада (нова) вина, која из почетка садрже више од 0,7—0,8‰ сирћетне киселине, па ако се моментално на укусу ни познати не може, свакако нису постојана; стара вина од 8—10 година, садрже врло ријетко мању множину ове киселине. Образовањем сирћетног етера примјетити можемо и у старијим особито у винима у боцама, опори укусе сирћетне киселине, према се вино неће знатно промијенити.

Вјероватно је, да уз сирћетну киселину, развијањем „*Micoderma aceti*“ такођер још и други раставни продукти у винима у мањим количинама наступе. Сјетимо се само интересних опита, које је вођа завода у Карловим Варима учинио. Он вели, да већа множина оцетне киселине, која при врењу шире

*) Ј. Боле вођа ц. к. испитивајуће станице у Горици, при анализирању Херцеговачких вина нашао је да право Цимско вино (околује мостарско) садржи 15.43 волум процената жесте.

настаје, не само успори врење, него још и глицерин у вину доле обори, а неки дио шећера претвори у слинасту материју, манит и нузгредне продукте.

Сузбијање болести цикнутих вина састоји се у тому, да се што прије спријечи размножавање бактерија, а изабрано средство има задаћу, да развијене гљивице потпуно усмрти. Ако се брижљиво настоје при главном врењу, нарочито при врењу црвених вина, да се слузави покров чешће пута од вина отстрани, те ако је вино у свјежем подруму, уз редовно допуњавање бачава, врло ћемо ријетко имати посла са сузбијањем.

Опазимо ли, да вино, услед рђавог поступања при последњем врењу или ако се у њему налазило прије трулих јагода, већ одмах из почетка садржи мало превише сирћетне киселине, те би од туда лако цикнути могло, то га треба одмах пастеризирати или додатком салицилне киселине спријечити даље размножавање бактерија.

50 гр. салицилне киселине довољно је узети на један хектолитар таковог вина. За вина, која се за продају приправљају није ово препоручено, јер овдје треба да је вино што могуће чистије од страних вештаства.

За вина, која се приређују за домаћу потрошњу ово је често пута и врло корисно. Свакако је најбоље вина у што мањим судовима држати или ако су дозрела у боце прелити. Није ли ово могуће, то се у нужди оваком вину на сваки хектол. дода 10—15 гр. хемично чисте салицилне киселине. (Ова се може добити у свакој љекарници под именом „Salicylsäure“.

Даље неки препоручују, да се комадићи дрвета или плута помажу салицилном киселином и парафином, те овако намазани по површини вина поређају, тако да цијелу површину прекрију. Ови дјелићи пливаће увјек по врху и тако се — веле — неће моћи ухватити танка кожа сирћетних бактерија. Јест, ово је до душе у неколико и истинито, али ћо касније вино добити од ових комадића врло неугодан „дрвени“ укус, те с тога ово није никако за практично употребљавање препоручено.

Ј. Фолмар из Кемпена, (као што „Weinbau und Weinhandel“ од год. 1885. пише) приредио је савршеније средство против слузавог покрива, који се на вино при врењу навуче. Измрљени восак или плут саставио је са сумпорним двоокисом у облику гаса, или је последни хемично саставно са киселом

сумпорно-диоксидном соли. Овако приправљена смјеса просто се осуши или се у шпиритус умочи, затим у мекани восак замота и направе мале куглице у промјеру од 5 мм, које ће по површини вина пливати, те тако уједно чувати текућину од оваких и сличних болести.

Такођер паљење сумпора у недопуњеним бачвама против болести *Micoderma acetii* препоручено је. Кад се ово чешће употребљује, то се иза тога вино мора неколико пута преточити, да жестина сумпора напоље излази, јер од оваковог пресумпораног вина глава заболи.

Цикнутом вину може се само онда помоћи, ако не садржи сувише сирћетне киселине. Пређе ли иста 2 и више ‰ (промиле), то ништа друго не остаје, него тако вино употребити за приправљање сирћета. Слабо цикнута тако звана жестока — јака вина најбоље је пастеризирати за усмртити почетак гљивица, затим их ваља помијешати са истом множином здравих вина за моћи уништити укус сирћетне киселине, која се у истом појавила.

Добро је такођер овако вино у јесени пропустити кроз комине (оџустине) грождја. На овај начин вино ће изгубити већи дио овог неугодног сирћетног укуса, али ако се иза тога не пастеризира — бактерије не усмрте, то ће вино постати нехармонично, а добиће још неугоднији укус од комина.

За овакова вина препоручује се такођер придосипање мраморног прашка.

Често пута неки и без правила употребљују сувише, па још и нечистије материјале за сузбијање. Ово је свакако по вина штетно; дакле мора се пазити — тачно прорачунати, колико смо рационално неког материјала придодали.

Свако вино садржи у себи винског камена (сријеша), јабучне киселине, међутим незнатну множину слободне винске и филибарне киселине. Све ове саставине вина прије би се дале неутрализовати, него сирћетна киселина. Дакле, кад би смо хтјели сирћетну киселину од вина одалечити, морали би смо прије сва ова вештаства вину одузети, што је сасвим немогуће, јер се онда вино не би могло пити — било би сасвим бљугаво.

Наравно одузимањем киселина смањило би се само моментално и опори (љути) укус сирћета, те кад се иза тога овако вино не би пастеризирало, болест би даље напредовала — бактерије би се даље размножавале и... вино би исто постало, као што је и прије било

Од свих упутава за сузбијање сирћетних гљивица јест најбоље: овако обољело вино понајприје пастеризирати, затим га треба добро филтрирати (проциједити), да се не би

иза овога помутило, као што се то обично дешава.

У Клостернајбургу, 1893.

Милан Томић.

Цвећарство.

Ружа дивјака.

(Песећа ружа. — *Rosa canina*.)

(Свршетак.)

Руже се семеном на овај начин произвађају. Семену ружином ваља да лежи најмање 1½ године у земљи, па тек онда да никне. Кад то пак знамо, онда нам је јасно да ружино семе не смемо посејати одмах на стално место, или где смо ради да руже запатимо, или где смо ради да расадник ружа подигнемо; а тако исто не можемо употребити ни леју да нам бадава целе године у лудо пропушта, него за тај посао се обично узима какво плиће просто сандуче и у њега се семе ружино стратифицира (приправи за сејање.)

У јесен кад ружин плод и то од посеће руже, а никако од тако зване винске и оцатне руже (*rosa rubiginosa*) потпуно поцрвени и сазре, побере се, остави се неко време на сунчаној светлости, топлоти и слободној ваздушној промаји, да се мало провену. За тим се раздросе и из њих повади оно семење што се у плоду налази. И семе се ово овако повађено остави за неко време на пољу да се просуши и тада се у приправљено сандуче склони на овај начин: По дну сандучета се стави један слој обичне баштенске земље у пола помешане са песком, по овоме се поспе семе, да је једно поред другог, а не нагомилано једно на другом. За тим опет један слој такве земље; па ако има још семена, оно на њега семе па земље, па све тако до год има семена. Кад се на тај начин семе у сандуче сместило, и сандуче земљом напунило и поклопило, нађе се у башти на згодном, мирном али и сувом месту згодан положај, ископа се јама, нешто дубља од сандучета и ово се у њега смести и загрне и ту тако стоји не до првог пролећа него до другог. Дакле подруг године ту у земљи лежи и приправља се за клијање.

Тога споменутог пролећа изабере се једна леја и на њој земља приправи и у мале јарчиће семе од руже посеје и то тако да јарак од јарка буде на 3 dm. семе од семена на 1 cm а за 1 cm. се и земље нагрне на семе. У колико је ово у пролеће рано уређено,

и у колико су наступили хладни али и суви ветрови у толико ваља ову леју посути и покрити са маховином или са плевом, те иза јутра обичном кишњом водом залити. То се све чини докле год ветрови не престану дувати, а кад наступе лепши и топлији дани, и кад се већ примети да се појављују поједине клијанице, ваља покривало скинути са леје метлом очистити. У сушним данима, поливањем морамо леје у умереној влази одржавати.

Како приметимо да је повећи број младница из земље изникао, и да већ имају по 3—4 листа, онда се одмах мора пресађивати (пикирати). За тај се посао приправи опет једна или више леја — мора се равнати према броју изникнутих младница — и по њој се повуку браздице, једна од друге у размаку 30 cm. Младнице се заплештеним кочићем кореном заједно из земље поваде и по јарчићима све на 10 cm. младница од младнице садлом засади, прво свакој младници у пола корен сасецајући. Пошто се на овај начин расаде и по леји удесе то се и надземни део младнице над последњим — доле — листом и стабљичица скрити. Леја се добро залије водом и за дан — два заклони од сунчане светлости.

Кад се ове младнице ухвате, ваља их чешће надгледати, дати плевити, чешће са житким ђубретом прелити и међу редовима окопати. Те ће године ове младнице да израсту са својим доста витким шиблицама до ½ m.

Те исте године у јесен пресађују се у прави расадник, који се још прошле јесене или зиме морао изриголирати у дубљину бар за 75 cm. Ту се покопају јендечићи на 60 cm. размака, у које се засади младница од младнице све на 30 cm. размака. При вађењу из друге леје пазити морамо да им жиле не позлеђујемо; а при пресађивању овде у расаднику не смемо им жиле дирати ни скраћивати осим само оних, које су вађењем позлеђене; те се до непосредног здравог места тако орежу, да им орезана страна доле земљи буде обрнута. Земља ова у коју овом приликом

засађујемо, на којој оснивамо расадник, ваља да је јако помешана са тако званом жутом-белом земљом због тога да у себи што дуже одржи влагу, која је тако потребна за ружине жиле, које јако воле, да су непрестано у умереној влази. Засађене руже у расаднику се све до земље до најдоњег ока орежу. Те ће године потећи нове стабљичице и то већином витке, које ако су у дебљини гушчијег брчијег пера, могу се одма при земљи у своје време, очењем покаламити, ради добијања онеских жбунастих ружа. Наравно кад ту урадимо са једном или више у једном реду, да онда ваља цео ред овим начином оплемењити т. ј. да све ниско, дело покаламимо, а никако да буде измешано у једном реду и ниских и високих.

Ако пак хоћемо да у једном реду или у целом расаднику произведемо све саме високе дивјаке, ради произвађања оплемењених ружа у виду дрвцета, то се онда за ову годину, осим окопавања и плевљења између редова и појединих ружа ништа друго не предузима све до идућег пролећа. Тада се све сасеку опет до земље да последњег ока — просто се састрижу. — И тада ће те године потећи из сваког заосталог корена подебла шибљика која ће доспети у висину преко 1 м. која се јуна до августа месеца може окаламити на спаваће око за идућу годину. Но у почетку те јесени и то августа-септембера месеца, само ако мало време буде влажно и умерено, могу да потеряју уз ове већ постојеће шибљике, нове једрије и снажније и то тако бујно да за кратко време

доспеју до висине од 2 м. Такове шибљике најбоље је те јесени ништа не дирати, него их оставити до идућег пролећа и очистити их од других споредних шибљика које су уз њих из истог корена избиле, а ову скратити до оне висине, у којој желимо круну оплемењене руже произвести. И тада са новим леторастима онако ваља поступати и удесити леторасте за каламљење као што већ у том погледу у другом одељку овога чланка напоменусмо.

Тим ћемо начином заиста добити добре, лепе, издржљиве и за сваки посао згодне дивјаке подлоге, али се види из свега до сад реченог, да се захтева за тај посао доста теретног труда а и времена од 5—6 а и више година. На труд не треба да се обзиремо, јер све што у башти радимо, ваља да радимо радо и с вољом, а што с вољом радимо, не може нам ни тешко бити. Но што се тиче времена, ту је мало дуго чекати; но да би и то неосетно дочекали, треба одмах у почетку нашег рада и запађања ружа прихватити се размножавања и готових ружа, било набављањем из шуме или из баштованских трговина, ради скорашњег добијања цвета и уживања и размножавања семеном, које ће кад смо већ у току рада око ружа, брзо и неосетно доћи и којим ћемо начином после, тако рећи до год смо живи, увек имати у довољном броју дивјака подлога, из семена произведених, које ћемо ради наше употребе моћи на разне начине приправљати, удешавати и оплемењавати и на стална места пресађивати.

Л и с т а к.

ЖИЛОЊИНА ЗАКЛЕТВА.

— Цртица из Мостара. —

...Давно су стари казали: „није Бог арнаут“. Неће он тебе тако, па одма громом по вр' главе, ама кад било покајаше се.

Није ти било душе у читавоме Мостару, која није познавала Јована Жилоњу. Знао га је свак, па опет није нико к'о ја... Колико сам му пута попио кахву на дућану, колико ли сам пута сједио ш њиме!...

А право да кажем није више никог ни трпио. Био ти је то отиадник и незнабожац, што више не роди... У цркву, вели, није никада привирио, од како је изиш'о из школе, него је вазда јчампо на дућану, те чек'о, хоће ли му се когод свратити, да пазари што.

Па још нити је пазно петка ни сриједи, те сам га гледао и на Крстов-дан, како смдчи сир са сомуном.

У 'совки опет био је поганији нег' ико у чаршији. Није ти било у њега друге, него у сваку ријеч па кре', па свеца, па вјеру — ама поравни све.

Е, онда сам му баш и каз'о: „је ли он Бога заборавио и Бог ће њега.“

А да му нисам говорио и сјетово га, јесам готово сваки дан, па све залудо, у њега ти је било једну у уши, а другу мимо уши.

Долазио му је једном и отац 'Ристифор па му говорио баш к'о и ја:

„Окани се, мој лијени брате, кад ти може бити. Немој да будеш измет, него буди прави ришћанин, као ти је био и отац.“

„А шта је теби стало за мнош? Гледај ти свога посла“ испријечи се он, а сирома чојек, лијено сави лике на оде.

Па опет све би му те јаде како тако и 'простие, ама био је и калпозан (варалица) к'о нико.

Баш ми је једном прич'о Марко Пухало, шта се њему десило:

„Био сам му нешто дужан, па му“ каже „све поштено исплатио — ев' ово ти кажем к'о да ћу сад на страшни суд.“

Кад ја опет пред Божић сиш'о у Мо-стар, а Жилоња ме зовну:

„Донеси дер ми оне паре.“

„Какве паре?“

„Оно што си ми дужан још од лани...“

„Па јесам ли ти, брате, све лијено платио.“

„Коме? Ти мени платио?“

„Ја шта сам.“

А док ти се он разјари:

„Ама на суд ћу ја тебе, на суд, па ћеш виђет' што се ради. Ти ми платио? А кад? А ће?“

Ја се не шћах ш њим инадит' па га оставих нек виче, а кад до шес' дана, мене ти зову на суд.

Право да ти кажем нијесам знао шта је, ни како је — кад на суду кажу, тужио ме Жилоња.

Ја сам се правдо колико сам мог'о, ама 'ич, мор'о сам поново све платити...“

Тако ми причо Пухало к'о данас, а сјутра ето ти Жилоњу зову на суд.

Узвртио се бијаше испред дућана, а видим, нијесу му све козе на броју. Све нешто мисли и премишља, па климата рукама — готово к'о да је помахнит'о.

И мени нешто ућметисало да знам шта му је, те кога би запит'о, кад му нађезе кум Перо Шарић испред дућана.

„О, Перо!“ викнух га ја, а он се лијено сврати. „Ама, душе ти, шта је ово твој куму па се замислио?“

„Ја не знам, ако није што сам га потужио.“

„Кога? Њега потужио?“

„Јесам брате, а како не би. Има ево седма година како сам му прод'о ону кућу ће сад стоји, па ми рече све платити кроз три године. Елем прошле су и четири године а ја му не велим ништа, па би ли ми вјеров'о нијесам му никад ни ријечи проговорно до неки дан. Дошло ми бијаше некако тијесно,

те ми требаше пара, а ја шта би него одох Јогану.

„Ево, куме, бива седам година да сам ти прод'о кућу, па ми ти не даде ни паре, а сад ми баш треба, па ко велим, да ми платиш оно дуга...“

„А зар ти нисам платио?“

„Нијеси...“

„Јесам, куме, јесам и сваку пару, знам ја то добро, него 'ајде ти оклен си и дош'о...“

Е мени бијаше баш мука. Још му кум и још да ми тако уради — те шта ћу друго, него га потужих.“

Мени ово бијаше готово смијешно. Своме истоме куму, па да овако учини; а ја не би учинио ни циганину. — —

Кад су изишли на суд био сам баш и ја меџисција (присједник)...

Дошли и Жилоња и Перо, па један стао на једну, а други на другу страну.

Судац најприје поче испитивати Перу, па све потанко. Перо све прича к'о што је и мени прич'о, а Жилоња само врти главом.

Пошто је Перо све исказао, поче онда Жилоња, па ништа друго не зна, него само да је платио.

Најпосеје се и судцу додија, те запита Жилоњу хоће ли се заклети...

„Тако, господине нека се закуне, па му све халаљивам (опраштам)...“

„Хоћу“ повика и Жилоња, те судца одмах изнесе кр' и свијеће, па их ужеже.

„Приступите“ рече Жилоњи.

Ми сви устадосмо, а Жилоња стао па гледа у кр' — а ни корака не смије напријед.

„Приступите!“ рече опет судца.

Жилоња коракну, а ноге под њим дрхћу, па се вас тресе... Бијаше поблиједио к'о крпа.

Судац диже три прета — диже и Жилоња.

„Заклињем се Богом“... поче судца, а глас му дрхће, а Жилоња ни ријечи.

„Говорите!“

Жилоња поче па све за њим. Изглед'о је к'о самртник, нешто га је стезало у грлу, па је опет изговорио.

И с' тијем се сврши парница.

— — — — —

Било је то баш о часнијем покладама.

Ми се сви окупили у Стојшића на сијелу, па бенетамо о свачему.

Стари Јаков Сурутка баш почео да говори о Жилоњи, бива како се криво заклео.

Наљутио се ђедо по готово цичи:

„И громови ће пуцаг' и лед ће нас бит' све са онабије... Говоре, не пада киша,

а како ће падат' кад се овако ради. И горе ће бит' ако овако остане, земља ће се пропунтати, па ће у њу живи људи пропадати.

Давно су стари казали „није Бог арнаут“ неће он тако тебе на громом по вр' главе, ама кад било покајаше се.

Зар мислите да ће и Жилоњи издобрити?

Бре, биће му горе него што је било Љутици Богдану, кад се оно криво заклињао“...

И баш стари поче да прича како се Љутица Богдан заклињао кумама, а са та бије топ:

„Бру-у-у.“

„Јангија! Јангија! (пожар) повикаше неки, те као махнути поскочисмо на ноге.

Излетисмо на чаршију, али се тамо не зна ни' ко пије, ни' ко плаћа. Трчи један преко другога, а нико ти не зна казати шта је.

Ја баш зауставих једнога екмечију (пекара).

„Ће је јангија?“

„Ено онамо — гори Жилоњина кућа“...

Е, мени чисто штрекну нешто у срцу.

Жао ми га бјеше, па макар што је и Жилоња.

Потрчах тамо, да помогнем, па како било.

Али имао сам шта и виђет'.

Сва кућа у пламену. Половину се крова већ срушило, а половина још стоји, али и она

се нахерила. Варнице сјевају на све стране. Сзјетиња трчи околу и виче, неки вуку воду, неки ударају сјекирама, а неки стали па гледају.

А Жилоња стао к'о камен. Блијед, чини ти се, капи крви у њему нема, па још гологлав у ноћнијем хаљинама. Нити што ромори ни' говори и само блене у пламен.

Ја скидох са себе ђурак, те пођох да га огрнем, а уз то га повукох мало на страну, али он неће ни за живу главу, да се помакне.

У исти час стигосе и ватрогасци, док ти мени један утиште некакво пријево у руку.

„Држи!“

„Што?“

„Не питај!“

И он за час одлети, а ја остадох држећи оно чудо. Прошло је више од два сата док су све погасили, те се тада разлијосмо кућама.

Џутра дан гледао сам Жилоњу како трчи по чаршији онако гологлав и гб. Чим би кога угледао, смиј'о се некако подмукло.

Тако је ишао неколико дана па га нестале.

Нити га је ко год тражио, нити је пит'о за њ'.

Сами Бог зна, шта је било с' њиме.

Србо.

Народна медицина.

(Свршетак)

Stomach слаб. — *Исуот* (amonium Zedoaria), и он је добар за слаб стомак.

Сува болест. — *Шарарена* (daucus carota), ситно исечена осушена и пошржена, може место кафе поднети. Добра је најпосле од кашља и од суве болести (Л. 116.)

Symphitum officinale. — *Гавез*, расте на влажним местима, лековит је и за ране и за свакојаке чиреве. Неки га у млеку или у води кувају, па после оно млеко, или ону воду пију, кад осете да им је бела цигерица (плућа) пуна којекаквог гада (Л. 106.)

Tanacetum balsamita. — *Калопер*, пун је ароме, а и горак је, за то се у оним истим бољама може употребити у којима се (?) и метвица употребљава. (Л. 151.)

Tanacetum vulgare. — *Вратич*, има жут цвет, њим се глисте дечије терају. (Л. 151.)

Tassilago farfara. — *Подбел*, лековит му је и лист и корен за прса. (Л. 152.)

Tatula. — *Vatura stanionium*, сви су јој делови отровни. Татулу су нам по свој прилици Цигани са истока донели. Много се људи а особито деце татулом отровало. Зло дакле раде они људи, који татулу у пиво међу да буде јаче. (Л. 110)

Тврдо тело. — *Орах* (juglans regia), лишће му се суши и пари у води, у којој се деца купају, чије је тело или поједини делови стврднути. Зрели се ораси једу одмах а зелени се са другим стварима укувавају па после добар лек за слабе стомаке буде.

Теј. — *Дрен* (cornus mascula), од младог лишћа, које у хладу треба осушити, може леп теј бити. (Л. 105.)

Теј. — *Јагода* (fragaria vesca), од младог се лишћа може теј кувати. Неки мисле, да су јагоде добре од костобоље, за то с њима дети оне делове облажу, који су зими били презебли. (Л. 135.)

Теј кувати. — *Жалфија* (salvia officinalis), њено је лишће добро за испирање грла и за чишћење зуба. Неки од осушеног лишћа теј кувају. (Л. 98)

Теј. — *Кокоруз* (zea mays), од зрна му се кува теј од кашља.

Теј. — *Лиша* (tilia) од цвета се кува теј.

Теј. — *Од бува трава* (matricaria chamomilla), ова је трава врло лековита, за то је као теј и пијемо. (Л. 153.)

Теј. — *Чемерика* (erythraea centaureum), горка је и за то врло лековита. (Л. 107.) Препоручују је кувати као теј с другим травама против грудних болести па и кашља.

Теј. — *Безанка или гусјак* (potentilla anserina), теј од траве гусјака изврсно је средство против грчева, био ти у желудцу, трбуху или где му драго. И код укочености. у колико је могуће деловати, послужује ова биљка изврсно. Кад навала почимље, а још боље код предзнакова (simptoma) грчева, даје се болеснику три пута на дан врло топло млеко (што топлије може болесник пити) у којем је гусјак скухан као теј. За тај теј узми осушена гусјака толико, колико можеш ухватити са три прста. Дво-

стручно постизава онај, који такав теј пије, а и у исто време меће на место, где је грч. саму укухану биљку пошто је спарена у води. (Liesnik.)

Tilia. — *Липа*, од цвета се кува теј.

Thalictrum flavum. — *Вредовац*, има жут корен, који најпре слади, а после је горак; он човека отвара, скоро као и рабарбер из апотеке. (Л. 138.)

Turpina. — *Paraver rhoeas*, је лековит; од његова лишћа неки пеку ракију. (Л. 137.)

Tussilago petasites. — *Рецув*, има врло велико лишће, расте покрај потока и јендека; тера зној и мокраћу. Лишћем лече многи старе чиреве. (Л. 152.)

Typh. — *Portulaca oleracea*, расте по свој Европи, по Азији, и то Америци, а највише поред мора; врло је добар од пољчине. (Л. 130.)

Triticum repens. — *Цуревина*, жале су јој лековите.

Trбух мекша. — *Цвекла* (*beta rubra*), кувана цвекла и сирћетом поливена, ако се умерено буде особито у вече употребљавала мекша трбух, лечи кашаљ, и отвара апетит к јелу. (Л. 115.)

Тридофил. — *Althaea rosea*, врло је лековит.

Tropaeolum majus. — *Драгољуб*, љут је и лековит за онг, кога уста бољу и коме се зуби њињају. (Л. 125.)

Уши тамани. — *Бели лук* (*allium sativum*), овај је лук врло користан и лековит; 1. чува нас од прилепчиве болести; 2. у млеку куван и дечи на трбух метут тамани гљисте; 3. утучен и са зејтином смешан меће се на отечену ногу, да оток спласне; 4. смешан са салитром са сољу и са сирћетом тамани уши и други гад; 5. вино од њега брзо ускисне. (Л. 121.)

Царсвац. — *Euphorbia lathyris*, многи га гутају да бљују, али кадкад главом плате (Л. 130.)

Царска круна. — *Tritillaria imperialis*, ружно удара, а и отровна је. (Л. 122.)

Цвекла. — *Beta rubra*, кувана цвекла и сирћетом поливена, ако се умерено буде, особито у вече употребљавала мекша трбух, лечи кашаљ и отвара апетит к јелу (Л. 116.)

Целер. — *Arium graveolens*, корен од целера тера мокраћу кад је фришаг, а сув нема снаге. Шкодљива му је употреба за потпомагање уснале. (Л. 118.)

Црвогочина. — *Lycarodium clavatum*, с њом се оједени делови тела посипају.

Црна боквица. — *Betonica officinalis*, од њеног се корена лако бљује. (Л. 150.)

Црни лук. — *Allium sera*, исечен лук, кад у фришкој води бунарској преноћи, воду чини лековиту за децу која гљисте имају. Тако је исто вода или вино, у ком је овај лук куван лековито за оне, који многе бале у прсима имају. Ови исти могу и целе главеце у врућем пепелу испећи, па после нека свако јутро са смоквама и медом или са шећером помало једу. Печен се лук и на чиреве меће, да пре сазру. (Л. 121.)

Чемерика. — *Erythroea centaurium*, горка је и за то врло лековита. (Л. 107.) Препоручују је кувати као теј с другим травама против грудних болести па и кашља.

Чиреве лечити. — *Gavez* (*symphitum officinale*), расте на влажним местима; лековит је и за ране и за свакојаке чиреве; неки га у млеку или у води кувају, па после оно млеко или ону воду пију, кад осете да им је бела цигерлица (плућа) пуна којекаквог гада. (Л. 106.)

Чиреви. — *Rosolac* (*chelidonium majus*), осушен и у прах сатрвен лечи старе отворене ране и чиреве. Соком се жуљеви мажу. (Л. 136.)

Чиреви стари. — *Рецув* (*tussilago petasites*) лишћем лече многи старе чиреве

Чиреви стари. — *Чичак* (*arctium lappa*), свеже лишће најстарије чиреве лечи.

Чиреви. — *Црни лук* (*allium sera*) исечен лук, кад у фришкој води бунарској преноћи, воду чини лековиту за децу која гљисте имају. Тако је исто вода или вино, у ком је овај лук куван лековито за оне, који много бале у прсима имају. Ови исти могу и целе главеце у врућем пепелу испећи, па после нека свако јутро са смоквама и медом или са шећером помало једу. Печен се лук и на чиреве меће, да пре сазру. (Л. 121.)

Чичак. — *Arctium lappa*, свежим се његовим лишћем облажу отечене ноге да влагу извуче. Његов се корен са сољу добро утуче и меће на рану кад је кога бесно исето ујело. Свеже лишће најстарије чиреве лечи. (Л. 150.)

Чичак ситан. — *Xanthium strumarium*, семе се његово пије у вино, или још боље у ракији против камена у бешици. (Л. 150.)

Чубар. — *Saturea hortensis*, греје и крепи стомак, растерује санљивост и несвест. Неки с њим буве терају. (Л. 139.)

Чуваркућа. — *Semperovum tectorum*, њено се лишће меће на жуљеве да одмекну, па се онда лакше могу испећи. (Л. 130.)

Шариарена. — *Daucus carota*, ситно исечена, осушена и повржена може место кафе подести. Добра је најпосле од кашља и од суве болести. (Л. 116.)

Шљива. — *Prunus domestica*, све су пак пријатне и хранљиве и умерено употребљене здраве. Суве су врло лековите. (Л. 132.)

Шнари. — *Asparagus officinalis*, нема никакве хране за човека у себи, само што мокраћу тера, нити га је здраво често јести; јер се може од њега крвљу проишати. (Л. 123.)

Штаваљ. — *Rutex*, многи га држе да је лековит (Л. 124.)

Шуна — *Bryllan* (*hedera helix*), неки лишће од њега кувају, па овом водом испирају шугу. Неки опет лишће од бршљана држе неко време у сирћету да одмекне па после мећу на жуљеве. (Л. 115.)

Шуна — *Першун*, (*arium petroselinum*), он се не само у јела меће, него и за лек узима. Вода од першуна отвара човека, чисти му прса од бала, растерује ветрове итд. У Енглеској целе њиве першуно засеју па после напусте овце да попасу, јер је першун врло добар од шуге. (Л. 119.)

Шуљеви. — *Дивизма* (*verbascum thapsus*), меће се у теј и од кашља пије, а лишћем се болесни делови облажу да одмекну. — И црна се дивизма (*verbascum nigrum*) на облагање и клистирање употребљава; а и од шуљева добра. Њом се и дивље месо лечи, нек се само добро осуши сатре и по рани посне. (Л. 109.)

Зеа маис. — *Кокоруз*, од зрна му се кува теј од кашља;

Xanthium strumarium. — *Чичак ситан*, семе се његово пије у вино или још боље у ракији против камена у бешици. (Л. 150.)

У Сомбору 5/17. Децембра 1892.

Ст. К.

ОПРОШТАЈНА РЕЧ.

Врло нам тешко пада, што овога пута морамо изјавити да **престајемо даље уређивати и издавати „Домаћи Лист“** кога пре четир године, тако радо основамо и покренуемо; уједно се овим бројем опраштамо од наше поштоване читалачке публике с молбом, да нам овај чин не сматра као израз рђавог расположења према раду и напретку нашег доста занемареног народа, него нека сматра као прави израз *морања*, под којим и јача и силнија дела и подухотворени подлежу, а не би слаби и немоћни „Домаћи Лист“ у рукама још слабијег и немоћнијег једног народног учитеља.

Јест, и поново тврдимо, да је „Домаћи Лист“ *морао* престати даље излазити, а то с тога, што се ове године многи наши претплатавници мађијски према њему показаше, а особито његови скупљачи, којима много поверисмо и на чију реч јако полагамо, те се на основу ње и упустисмо ове године у веће трошкове око издавања, које скупљеном претплатом подмирити не можемо, него морамо из свога џепа направљени дуг од преко 100 ф. да подмиримо. А да ли је то право, да уредник нашег листа као сиремашан учитељ народних школа од његове јадне плате, коју тешком муком и криво заслужује, подмирује трошак око издавања једног листа, коме лежи у задатку да све наше домаћине покрене и подстакне на бољи рад око куће и свога блага, да га привуче племенитом раду око воћака и лоза, да упути умном раду у свима његовим пословима, које има са својим домаћима да обавља на благо и корист своју и свога дома? Дакле је ли право а и паметно да „Домаћи Лист“ упућује друге на умни рад и напредак, а сам нерационално радећи упушта се у дуг и јури својој пропасти? То држимо, да нит' је право, ни паметно, нити би

нам ико одобрио, нити пак чинио да је на нашем месту, јер и љубав према народу и његовим интересима и родољубље има својих граница, јер сто пута се могосмо уверити, да док имаш и док чиниш за општу народну ствар, онда си и родољуб и ваљан и све сва, а кад баш с тога пропаднеш, онда те нико ни не узме у обзир, а још мање и потпомогне. Па кад то правило важи за остале чланове нашег народа, онда за цело важи и за нас. Зато чувај беле новце за црне дане!

Поново велимо да нам је врло жао, што се овим бројем растајемо са „Домаћим Листом“ око кога окуписмо такве извршне радне снаге, с којима би се и већи листови дичити и поносити могли. Што се, велимо, растајемо баш у оном добу, када управо требасмо да и развијемо нашу делатност у потпуном смислу те речи, како у првом броју прве године његовог излагања у програму истакосмо и потанко обележисмо, јер кроз ове прошле четир године крчисмо и у многоме прокрчисмо пута елементарним поткама из свих пољопривредних грана, на основу којих већ у неким отпочесмо, а у неких мишљасмо отпочети идуће године опширнији систематичнији и у правом смислу научни рад, како то данашња напредна, озбиљна и рационална економска наука у свима својим пољима прописује и налаже. Све ми то имамо у виду, све ми то мишљасмо, за све се то ми старасмо, али која вајда, кад нам се спречило и укочио точак баш с оне стране, која нас је требала највише својом претплатом да потпомогне. Под том незгодном приликом ми морасмо подлећи и сва та умна оружја која спремасмо у рукама нашим, морасмо данашњим даном положити и оставити их да чекају боља времена, кад ће народ боље поимати важност и моћ њихову.

Нас у последње време потстицаху многи, да само истрајемо и на даље у раду нашем а мора доћи време, у које ће се народ сетити, шта му је данас најнужније, и шта му данас највише треба, а и шта му данас на жалост највише шкоди, па ће се онда и рад наш достојно и наградити. Не очекивамо ми — ни уредник ни сви сарадници — никакве друге награде, до ли једино, ако радимо поштено и родољубиво, да нам се то и призна; ми новчане награде не желимо нити би и данас желели — и ако желети, не би био још никакав грех, јер би била поштена зарада — него би као што се са многима договарасмо и надаље бесплатно, без и једног новчића хонорара, радили. Јест, радили би бесплатно, али не на нашу материјалну штету, али да радимо, па још ми сами и да плаћамо — то чинити не можемо.

Код других сретнијих народа, али много образованијих и који увиђају шта им је најнужније, овакове струке листова има по више у свакој омањој покрајини и то са толико сталних претплатника, од којих се може и лист безбрижно издавати и сваки умни рад, који у листу света угледа достојно се и наплати; а код нас? Код нас је са свим другојачије. Код нас се не увиђа та потреба, него друга. Код нас су на жалост и деца политици одана и политичком храном прихрањују, док је из буквара са оно 30 писмена нешто штрбецати научно, већ му се с друге стране пружа душевна храна која га пуни отровним знањем каквих ми све политичких партаја имамо, па наравно и која је партија најбоља и од најпоштенијег рада и тако даље и других отровних пилула, које наш народ, који се и онако најрадије бави политичарским пословима, одвраћа од свог домаћег озбиљног посла, од чега зависи срећа и напредак како његова, тако и целе му породице. Па покрај свега тога, што

видимо сваки дан пропаст многих људи и уверени смо, да је пропао баш због безуспешног политизирања и сличног беспосличарског рада, ипак не можемо да са себе стресем тај смртоносни оков, који нам се већ тако у народњем телу унио, да нам већ почиње и срж из костију да цеди. Ми не можемо овом приликом а да не испишемо речи једног нашег врло одличног пријатеља, из писма кога ових дана добисмо: „Опомена на последњој страни (бр. 21. и 22. о. г.) ме је јако изненадила — биће да је истина; јадан наш српски народ, не ће да призна да ће га књига спасти а не политика у којој пропада на радост наших душмана. Престаје бога ми свако стрпљење. *Једини српски пољопривредни лист* са ове стране Дунава и Саве и то тако лепа садржаја и не може да се одржи у Угарској. Толико учитеља, толико попова и богатих грађана у К..... па мислим у том да имадете до 6 правих претплатника (не 6 него само 3 а свега 11 примерака иде. Пр. Ур.) па да га не читају треба ли би тај лист одржати његовој заслуги: Јадна Србадијо док ти туђин буде писао својим језиком пољопривредну књигу, онда би радо и за скупе новце држао српски „Д. Л.“ — али дотле ће бити већ прекасно.“

Ради вечите успомене и трајне благодарности износимо имена свију наших сарадника по азбучном реду, који ма и најмање припомогаше умним својим радом да обогате садржину „Домаћег Листа“ за ове 4 године:

1. Аничих Ђорђе, ученик еволушке и помолошке школе у Клостернајбургу.
2. Бегетић Антоније, парох у Черевиху (прештампано).
3. Берић Петар, учитељ у Сент-Андреји.
4. Бианкини П. Л. књижевник у Дубровнику (прештампано).
5. Бикар Војин дрд у Сомбору.
6. Борђошки Младен, катихета на срп. учитељској школи у Сомбору.
7. Варађанин Аркадије, управитељ в. дев.

школе и уредник „Женског света“ у Новом Саду. 8. Војновић Влада, учитељ у Шиду. 9. Вујадиновић В. Стеван, учитељ у Травнику. 10. Гавриловић Љ. Свет. књижевник и економски писац у Београду (прештампано). 11. Гавриловић Милутин, парох и главни сарадник „Домаћег Листа“ у Сомбору. 12. Грбић Гавра, учитељ у Ст. Врбасу. 13. Грујић Димитрије, учитељ у Загребу. 14. Др. Протић Ђорђе, професор на виш. дев. школи у Сомбору. 15. Ђурђевић Стеван Журж, парох у Гор. Товарнику. 16. Ђурић Душан, учитељски приправник, а сада учитељ у Земуну. 17. Ђурић Милутин, учитељски приправник, а сада учитељ у Кетцељу. 18. Живановић Јован професор, књижевник и први српски пчелар у Ср. Карловцима. 19. Жупански Стеван, учитељ у Меленцима. 20. Иванчевић Петар (Срб-Пеција) јеромонах и учитељ у манастиру Гомоници (прештампано). 21. Јанковић Емил, грунтовни званичник у Суботици. 22. Калић Мита, професор на срп. учитељској школи, и књижевник у Сомбору. 23. Кирјак Спиро † правник и књижевник у Сомбору. 24. Кондић Ристо, трговац у Приједору. 25. Константиновић Васа, парох и књижевник у Ср. Карловцима. 26. Коњовић Ђокица, дрид у Сомбору. 27. Коњовић Иванка Јустинова, приватна ученица виш. дев. школе у Сомбору. 28. Коњовић Пајица, учитељ у Сентомашу. 29. Коњовић Петар † studiosus phil. et theologiae, из посмрчади, у Сомбору. 30. Латинкић Василије, ђакон а сада парох у Јаску. 31. Марковић Никола, професор у Сарајеву (прештампано). 32. Марин В. Милан, књижевник, учитељ и главни сарадник „Домаћег Листа“, у Голубинцима. 33. Марковић Ђорђе, учитељ у Петровом Селу. 34. Маширевић Иван, богослов, књижевник, и главни сарадник „Домаћег Листа“, у Ср. Карловцима. 35. Павловић Р. Аркадија, учитељ у Ст.

Керу. 36. Петровић Ђорђе, учитељ у Будиму. 37. Попић Сергије, јеромонах, патријаршески капелан, и дворски економ у Ср. Карловцима. 38. Поповић В. Степа, референт и књижевник у Будапешти (прештампано). 39. Поповић М. Иван, књижевник и учитељ у Сентомашу. 40. Радловић Милан, енолог у Мостару. 41. Репић Сава, економ и пчелар у Ст. Футогу. 42. Савковић Светозар, учитељски приправник, а сада учитељ у Црвеној Цркви. 43. Садик Угљен ефендија у Мостару (прештампано). 44. Стјепановић Љубомир, књижевник, енолог, помолог и главни сарадник „Домаћег Листа“ пређе у Клостернајбургу а сада у Босанском Броду. 45. Томић Милан, енолог и помолог, и главни сарадник „Домаћег Листа“ у Клостернајбургу. 46. Хаџић Јован, учитељски приправник а сада учитељ у Српској Боки. 47. Хес Фрања-Сремац професор економске школе у Новом Бидову (у Чешкој), књижевник и главни сарадник „Домаћег Листа.“ 48. Ђоровић Светозар, књижевник у Мостару. 49. Чудомировић Миливој, учитељ и главни сарадник „Домаћег Листа“, у Бечмену. 50. И уредник овога листа, радио је по slabим својим силама колико је год могао.

Да је среће за „Домаћи Лист“, као што није, те да се могао и на даље одржати, прикупио би уредник његов око њега још и више изврских снага. Тако с поносом можемо забележити, да су се без наше нарочите молбе обећали за сарадњу у идућој години и ови економски извршни писци: *др. Ђорђе Радих*, шта више обећао нам је био, да ће бесплатно, као поклон уступити и неке бојадисане слике воћа, за све наше претплатнике; даље нам се обећао за обилну сарадњу плодовић економски писац *Свет. Љ. Гавриловић* из Београда; и напослетку имали смо тврда уверења и обећања, да ћемо моћи за сарадника задобити и познатог нам

економског писца и некадањег сауредника „Привреде“ *Вилка Бурјана*, који се као савремени први чешки помолог сматрати може који је о земаљском трошку пропутовао, Немачку, Француску, Енглеску и Белгију, где је посетио све помолошке школе и себи огромна знања и искуства стекао. — Пред овакових одличних и извршних снага, ми би се постарали још и више да прикупимо око себе, а оваково само жалити можемо наш јадни народ, који још не увиђа потребу изражања у пољопривреди.

Свима гореспоменутих сарадницима нека је из свег срца хвала; ово искрено хвала, нека им буде топла награда за њихове труде, па и оне трошкове које принесоше и жртвоваше на олтар народне просвете, среће и благостања.

Уједно износимо у бројкама и штету коју је уредник овог листа за ову годину претрпео издавањем истог листа.

Не платише целу ову годину њих 92 претплатника што чини 184 фор. Друго по године не платише њих 50 претплатника а то је 50 фор. свега 234 фор. — Од свега новца што у име претплате примисмо не беше доста да могосмо подмирити све рачуне око издавања, него је уредник овог листа из свога џепа од своје учитељске заслуге још морао издати 103 фор. То је дакле *чиста штета*. Да смо сваки број за себе издавали, место оних 10 двоструких, још би имали више трошка на сваком таквом броју по 5 фор. поштарине, дакле 50 фор. више издатака; колика би тек онда већа штета била. А да су сви претплатници свој дуг послали, уредник овог листа не би штетовао,

већ би још нешто и остало на усавршавање листа и лист би редовно и даље излазио, као што је и до данас.

Већина дуга на целу годину јесте тамо где имадосмо наше скупљаче, на чију реч лист сласмо на почек, али они или новац скупише, па нам не послаше, или га и не скупише; с тога ћемо ми бити приморани још једном све наше дужнике посебно опоменути и умолити да нам дуг пошаљу, па ћемо том приликом дознати шта је у ствари и шта нам даље чинити ваља.

Прикупимо ли дуг, подмиримо ли нашу штету и укажу ли се боље прилике за издавање оваковог листа, уредник овог листа поред јако нарушеног свог здравља, не ће ипак жалити труда да на ново покрене овај лист, како би отпочету своју мисију и на даље с успехом вршити могао. За то и опет молимо овом приликом да сваки од наших претплатника, који зна да нам је дужан, не чека нарочиту опомену, него нека нам са знојем лица нашег заслужени новац што пре пошаље.

Овом приликом нека је топла хвала оним нашим скупљачима и свима претплатницима који својој дужности у сваком погледу задоста учинише. А не мање нека је хвала и г. Арси Пајевићу који нам је ове године од својих *cluché*-ја четири бесплатно на употребу уступио.

Растављајући се са нашом читалачком публиком не губимо наде, да ћемо се скорим опет посредством „Домаћег Листа“ чути, видети и састати, само ако се прилике на боље окрену.

У Сомбору, 20. децембра 1893.

**Уредништво и администрација
„ДОМАЋЕГ ЛИСТА“.**